

DUINWATERING RENESSE

RANDVOORWAARDEN ONTWIKKELEN GROENE INFRASTRUCTUUR

SEPTEMBER 2014

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	4
1. Renesse op weg naar 2050	7
2. Methodiek	9
3. Visie, beleid en trends	11
3.1 Visie Renesse 2050	11
3.2 Wetgeving en beleid	12
3.3 Trends en ontwikkelingen	15
4. Analyse: de duinwatering in beeld	18
4.1 Landschap en cultuurhistorie	18
4.2 Bodem en water	23
4.3 Natuur	28
4.4 Recreatie	30
4.5 Economie	32
5. Randvoorwaarden	33
5.1 Wensen en kansen	33
5.2 Aandachtspunten	34
5.3 Randvoorwaarden	35
6. In een stroomversnelling	39
6.1 Stroomversnellingsessie	39
6.2 Synergieën	39
6.3 Op weg naar een actieplan	41
7. Planning en realisatie van infrastructuur bij de burens: een vergelijking met PRiME-C partners	42

Auteur
KuiperCompagnons: Marjan van Capelle & Maarten van Vuurde
september 2014

SAMENVATTING

Interreg IV-A en PRiME-C

Het Interreg IV-A 2 Zeeën Programma van de Europese Unie stimuleert grensoverschrijdende samenwerking tussen de kustgebieden van vier lidstaten: Frankrijk, Engeland, België en Nederland. Eén van de projecten binnen dit Interreg-programma is het clusterinitiatief PRiME-C (Partnering for Risk Management and Engagement on the Coast), in het kader waarvan de gemeente Schouwen-Duiveland en Alterra onderzoeken hoe de badplaats Renesse op langere termijn veilig, aantrekkelijk en economisch vitaal kan worden gehouden. In dit kader is in voorliggende nota een methodiek opgesteld waarmee randvoorwaarden voor een (multifunctioneel) gebruik van de groene omgeving kunnen worden bepaald.

Herontwikkeling van een oude duinwatering

De herontwikkeling van de zone langs een oude duinwatering bij Renesse dient als voorbeelduitwerking bij het opstellen van de methodiek. Deze duinwatering loopt door verschillende landschapstypen: vanuit de vroongronden, via een natte duinvallei, over een camping en de duingraslanden langs het dorp naar Slot Moermond en het achterliggende poldergebied. In de huidige situatie ligt de duinwatering verscholen en is het gebied vrijwel ontoegankelijk. Mogelijk liggen hier kansen de hydrologische, cultuurhistorische, ecologische en recreatieve situatie te verbeteren, met het landschap als verbindend thema.

Bepalen randvoorwaarden, kansen en synergieën

Een belangrijk onderdeel van de opgestelde methodiek - die ook bruikbaar is bij andere projecten - is het betrekken en interviewen van de verschillende belanghebbende stakeholders in het gebied. Zo is geprobeerd er achter te komen welke randvoorwaarden de verschillende actoren stellen en welke kansen, synergieën, bedreigingen en onmogelijkheden ze zien. Uit de diverse interviews is een pakket met wensen, kansen en randvoorwaarden geformuleerd die het kader vormen waarbinnen landschappelijke ontwikkelingen kunnen plaatsvinden en te vertalen zijn naar een ruimtelijk ontwerp van de duinwatering. Er zijn kansen voor de ontwikkeling van de duinwatering genoemd, waardoor de duinwatering betekenis krijgt voor Renesse en nieuwe waarden toevoegt. Daarnaast zijn een aantal aandachtspunten naar voren gekomen waar rekening mee moet worden gehouden, zoals de particuliere grondeigendommen ende beperkte watervoering waardoor een kano-route onmogelijk is. Tevens dient er rekening te worden gehouden met de doelstellingen die gelden voor het Natura2000-gebied.

Belangrijke randvoorwaarden die door de verschillende belanghebbende partijen zijn geformuleerd voor de ontwikkeling van de duinwatering zijn:

- het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen voor de soorten en habitats van het Natura2000-gebied;

- het behouden van de authentieke sfeer en waarde van het gebied,
- het in stand houden van de bestaande hydrologische situatie;
- wel/ geen extensieve vormen van recreatief medegebruik mogelijk maken;
- het bewustzijn van de aanwezigheid van water, cultuur en natuur vergroten;
- het onderhoud van de duinwatering moet mogelijk blijven.

Vanuit de verschillende en gezamenlijke belangen zijn twee hoofdlijnen naar voren gekomen die sterk uiteenlopen: enerzijds natuurontwikkeling in combinatie met recreatief medegebruik (toegankelijkheid en de beleving van de duinwatering) en anderzijds maximaal natuurontwikkeling zonder recreatief medegebruik.

In een stroomversnelling

De bevindingen over de duinwatering uit de inventarisatie, analyse en de interviews met de stakeholders zijn tijdens een zogenaamde 'stroomversnellingsessie' teruggekoppeld aan de verschillende stakeholders. Het doel hiervan is om inzicht in elkaars belangen en ideeën te krijgen en hierover in gesprek met elkaar te gaan om in gezamenlijkheid de kansen voor de ontwikkeling van de duinwatering te benoemen. In de levendige discussies tussen de stakeholders ontstond synergie over de mogelijke ontwikkelingsrichting van de duinwatering. Door de aanwezigheid

van het water en de natuur beter zichtbaar te maken op kruispunten met de bestaande infrastructuur kan de beleefbaarheid van de duinwatering op korte termijn vergroot worden. Voor de lange termijn worden diverse aanbevelingen gedaan zoals het ontwikkelen van de natuurwaarden langs de duinwatering in combinatie met een avontuurlijk struinp pad. Het opstellen en het toepassen van deze methodiek heeft er toe bijgedragen dat bewoners en ondernemers het bijzondere landschap in en rond Renesse zijn gaan zien als belangrijk natuurlijk kapitaal en een voorwaarde voor een blijvend aantrekkelijke badplaats.

In de 'stroomversnellingsessie' zijn al voorzichtig de eerste aanzetten gedaan voor een actieplan, zoals het borgen van de visie op de duinwatering in het op te stellen Masterplan Renesse en het verder uitwerken in een interactief planproces met alle betrokkenen. De resultaten van deze methodiek vormen de basis voor een nog nader op te stellen actieplan met concrete voorstellen voor ontwikkeling van de zone langs de duinwatering.

Een bijzonder kustlandschap als natuurlijk kapitaal: Renesse ligt op een interessant kruispunt waar verschillende landschappen elkaar ontmoeten Bron: Visie Renesse 2050, visualisatie Jonas Papenborg en Remco van der Togt

1. RENESSE OP WEG NAAR 2050

1.1 Het natuurlijk kapitaal als uitgangspunt

Alterra en de gemeente Schouwen-Duiveland onderzoeken samen met bewoners, ondernemers en andere betrokkenen hoe de badplaats Renesse op langere termijn veilig, aantrekkelijk en economisch vitaal kan blijven. De centrale vraag daarbij is: hoe moet Renesse er in de toekomst uitzien? Het doel van dit onderzoek is dat Renesse opnieuw op de kaart komt als een aantrekkelijke en trendy badplaats voor een divers en internationaal publiek. Het onderzoek heeft geleid tot de visie 'Renesse 2050; Onderscheid met het Landschap als Kwaliteit'.

In deze toekomstvisie is het bijzondere kustlandschap van Renesse aangeduid als het onmisbaar 'natuurlijk kapitaal'. Dat landschap vormt immers niet alleen het speelveld voor natuur en (kust)veiligheid maar ook voor de economische activiteiten in en rond de badplaats. Deze troef heeft Renesse mede tot dé economische motor van Schouwen-Duiveland gemaakt. In de visie is dit natuurlijk kapitaal dan ook voorwaardenscheppend voor ruimtelijke ontwikkelingen. In de visie zijn daarbij de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- zet ruimtelijke kwaliteit voorop;
- koester unieke natuur- en landschapswaarden;
- denk na over het waterbeheer van de toekomst.

Denken in termen van natuurlijk kapitaal kan helpen op gebiedsniveau nieuwe vormen van synergie te vinden tussen bewoners, ondernemers, overheden en andere betrokkenen. Een betere benutting van natuurlijk kapitaal vraagt ook om innovatief denken bij alle betrokkenen. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van de ervaringskennis bij lokale voorlopers, kennisorganisaties en bij best practice projecten elders.

1.2 Doelstellingen studie

Twee doelen

Voorliggende studie vormt een pilot studie, waarin we de methodiek 'natuurlijk kapitaal' toepassen bij de ontwikkeling van een route/zone langs een oude duinwatering in Renesse. De studie heeft twee doelen:

1. verder ontwikkelen van (een onderdeel van) de methodiek/aanpak 'natuurlijk kapitaal';
2. de multifunctionele ontwikkeling van de duinwatering.

Ontwikkelen methodiek 'natuurlijk kapitaal'

De methodiek 'natuurlijk kapitaal' is door Alterra ontwikkeld voor het duurzaam en multifunctioneel ontwikkelen van het landschap, gebruik makend van de identiteit van verschillende landschappen en groene (en blauwe) landschapselementen. De methodiek

bestaat uit verschillende stappen.

Stap 1 van de methodiek betreft de visievorming die heeft geresulteerd in de visie Renesse 2050. Voorliggende studie vormt stap 2: de analyse. Deze tweede stap omvat het in kaart brengen van de huidige situatie en van de 'randvoorwaarden groene infrastructuur' voor ontwikkeling van de visie. Onder 'randvoorwaarden groene infrastructuur' verstaan we de essentiële uitgangspunten op het gebied van natuur, water/bodem, landschap/cultuurhistorie en recreatie die kader stellend zijn voor ruimtelijke ontwikkelingen en te vertalen zijn naar een ruimtelijk ontwerp. Ook het inventariseren van de synergieën en conflicten tussen deze randvoorwaarden, wensen en kansen van de diverse stakeholders is onderdeel van stap 2. De te ontwikkelen methodiek dient breed toepasbaar te zijn. In hoofdstuk 2 gaan we nader in op de in deze studie gehanteerde methodiek.

De resultaten van voorliggende studie (stap 2) vormen de basis voor stap 3 van de methodiek 'natuurlijk kapitaal': het opstellen van een actieplan met concrete voorstellen voor ontwikkeling waarbij wordt voldaan aan de opgestelde randvoorwaarden. Dit actieplan zal worden opgesteld in samenwerking met lokale stakeholders en experts. Stap 3 valt echter buiten de scope van voorliggende studie.

Multifunctionele ontwikkeling oude duinwateringzone

Zoals gezegd zoomen we - als voorbeelduitwerking - voor de ontwikkeling van de tweede stap van de methodiek 'natuurlijk kapitaal' in op de zone langs de oude duinwatering (in de visie Renesse 2050 nog 'beekzoom' genoemd). Deze oude duinwatering loopt door verschillende landschapstypen: vanuit de duinen over een camping en langs het dorp naar Slot Moermond en het achterliggende poldergebied. In de huidige situatie ligt de duinwatering verscholen en is het gebied vrijwel ontoegankelijk. Hier liggen kansen de recreatieve, ecologische, hydrologische en economische situatie te verbeteren, met het landschap als verbindend thema. Het tweede doel van voorliggende studie is om de multifunctionele ontwikkeling van het gebied in een stroomversnelling te brengen. Dit doen we door niet alleen de randvoorwaarden, wensen en kansen en onderlinge conflicten vanuit de verschillende

ligging oude duinwatering in Renesse

stakeholders met betrekking tot de groene infrastructuur te inventariseren, maar door ook te zoeken naar onderlinge synergieën.

1.3 Kader van de studie

Coastal Communities 2150

Alterra heeft de methode 'natuurlijk kapitaal' ontwikkeld in het kader van het project 'Coastal Communities 2150' (<http://www.cc2150.eu>), één van de projecten binnen het Interreg IV-A '2 Zeeën' Programma van de Europese Unie. Dit Interreg-programma stimuleert grensoverschrijdende samenwerking tussen de kustgebieden van vier Europese lidstaten: Frankrijk, Engeland, België en Nederland. Als onderdeel van CC2150 hebben Alterra en de gemeente Schouwen-Duiveland ook de eerste stap (visievorming) van de methode 'natuurlijk kapitaal' toegepast in een pilot project: het kustgebied van Renesse. Dit heeft zoals eerder vermeld geresulteerd in de visie Renesse 2050.

De kuststreken in Europa worden geconfronteerd met een veranderend klimaat, een stijging van de zeespiegel en zwaardere stormvloed. Het project CC2150 heeft als doel bewoners, ondernemers en overheden in de kuststreken bewust te maken van die veranderingen om hen zodoende de kans te geven zich hierop voor te bereiden. In Nederland hebben Alterra en gemeente Schouwen-Duiveland in de visie Renesse 2050 de vraag onderzocht of Renesse wel klaar is voor de toekomst. Wat is er nodig om deze badplaats op langere termijn veilig, aantrekkelijk en economisch vitaal te houden? Alterra en gemeente hebben onder-

zoek gedaan naar recreatie en toerisme, niet alleen in het kader van de klimaatverandering, maar ook in het kader van krimp en vergrijzing, alsmede de veranderende wensen van de talrijke bezoekers en badgasten. Daarbij is de potentie van het kust- en polderlandschap rond Renesse centraal gesteld als uitgangspunt voor ontwikkelingen.

PRiME-C

Als vervolg op CC2150 neemt Alterra nu samen met de gemeente Schouwen-Duiveland deel aan PRiME-C, een clusterinitiatief van het Interreg IV-A '2 Zeeën' Programma (<http://prime-c.net>). PRiME-C staat voor Partnering for Risk Management and Engagement on the Coast. PRiME-C heeft als doel de resultaten en bevindingen van de verschillende Interreg-projecten - waaronder CC2150 en de daarin ontwikkelde methodiek 'natuurlijk kapitaal' - op het gebied van risicomanagement, bewustwording en betrokkenheid aan de kust te bundelen, zodat hier waardevolle lessen uit getrokken kunnen worden. In dit kader ontwikkelen we in voorliggende pilot studie naar de duinwatering in Renesse de tweede stap van de methode 'natuurlijk kapitaal': de analyse. Zoals hierboven beschreven, inventariseren we hiertoe de huidige situatie en stellen we 'randvoorwaarden groene infrastructuur' op waarbinnen ontwikkelingen kunnen plaatshebben. Deze methodiek waarmee we randvoorwaarden groene infrastructuur in kaart brengen is ook voor andere landschappen en landschapselementen toepasbaar. De methodiek kan door de PRiME-C-partners getoetst worden op bruikbaarheid in hun gebieden.

2. METHODIEK

In dit hoofdstuk bespreken we de methodiek zoals we die in deze studie hebben toegepast om de randvoorwaarden vanuit het natuurlijk kapitaal (de 'groene infrastructuur') te bepalen voor ontwikkeling van de zonelangs de oude duinwatering. De methodiek bestaat uit de volgende onderdelen:

A. Analyse: de duinwatering in beeld. Dit onderdeel bestaat uit het inventariseren en analyseren van de huidige situatie van/langs de duinwatering, alsmede van wensen en aandachtspunten vanuit verschillende functies en sectoren;

B. Randvoorwaarden groene infrastructuur. Dit onderdeel omvat het benoemen van de randvoorwaarden van de 'groene infrastructuur': de randvoorwaarden voor ontwikkeling van de zone langs de duinwatering op het gebied van landschap/cultuurhistorie, natuur, water en recreatie. Daarbij wijzen we ook synergieën en conflicten aan tussen deze randvoorwaarden.

Hieronder beschrijven we per onderdeel de verschillende verrichte werkzaamheden.

A. Analyse: de duinwatering in beeld

- Veldbezoek: we zijn gestart met een veldbezoek om de fysieke situatie in het plangebied te inventariseren en vast te leggen op foto's. We hebben daarbij gekeken naar sterke en zwakke punten en

tevens al gelet op (potentiële) kansen en bedreigingen.

- Beleidsinventarisatie: vervolgens hebben we het vigerend beleid geïnventariseerd en geanalyseerd. Daarnaast hebben we de verschillende algemene trends en toekomstige ontwikkelingen aan de kust onderzocht, zoals klimaatverandering en sociaaleconomische veranderingen.
- Interviews met stakeholders: een belangrijk onderdeel van de methodiek is het houden van interviews met de verschillende actoren. Wij hebben gesproken met:
 - Waterschap Scheldestromen;
 - Provincie Zeeland (Natura2000);
 - Staatsbosbeheer;
 - Vereniging Hotel & Pension;
 - RECRON;
 - Camping Julianahoeve / Ondernemersvereniging Renesse;
 - Dorpsraad Renesse;
 - Vereniging Stad en Lande van Schouwen-Duiveland.

Bovenstaande partijen vormen de belangrijkste stakeholders in het kader van de planvorming rond de duinwatering. De partijen vertegenwoordigen de verschillende belangen in het gebied (natuur, water, recreatieondernemers, recreanten/bewoners). Een partij als Rijkswaterstaat heeft ook een belang in (de omgeving van) het plangebied

- namelijk kustveiligheid - maar dit aspect is niet relevant voor deze opgave.

- De interviews hebben we gebruikt om informatie 'uit het gebied' te halen ten behoeve van de inventarisatie en analyse. Daarnaast hebben we vooruitlopend op het volgende onderdeel ('Randvoorwaarden groene infrastructuur') proberen te achterhalen wat de ondervraagde partijen van de visie Renesse 2050 vinden, welke wensen men heeft en welke kansen, bedreigingen en onmogelijkheden men ziet. Daarnaast hebben we bij de partijen die de groene infrastructuur beheren gevraagd naar wat in hun ogen de randvoorwaarden voor toekomstige ontwikkelingen zijn vanuit natuur, water en landschap/cultuurhistorie.
- Beeldend overzicht: op basis van de resultaten van het veldbezoek, de beleidsinventarisatie en de interviews met de stakeholders hebben we een beeldend overzicht van de bestaande situatie opgesteld. Daarbij hebben we onder meer aandacht besteed aan:
 - hydrologie en bodem;
 - natuur;
 - landschap en cultuurhistorie;
 - beleving / recreatief gebruik;
 - economie.

B. Randvoorwaarden groene infrastructuur

- Overzicht randvoorwaarden: aan de hand van de interviews en de hierboven beschreven analyse hebben we de wensen van de verschillende stakeholders in beeld gebracht bij ontwikkeling van de zone langs de duinwatering. Daarnaast hebben we de belangrijkste aandachtspunten benoemd, onder meer afgezet tegen de visie Renesse 2050. Vervolgens hebben we de randvoorwaarden voor ontwikkeling aangegeven zoals die volgen uit de interviews en de analyse. Een en ander is samen met de resultaten van de analyse (onderdeel A) in een conceptrapportage vastgelegd.
- Stroomversnellingssessie: in een zogenaamde 'stroomversnellingssessie' hebben we onze bevindingen teruggekoppeld aan de verschillende stakeholders. Dit heeft als doel gehad te verifiëren of er nog zaken ontbraken of nog moesten worden aangepast. Bijkomend doel van deze sessie is geweest de verschillende partijen te binden aan het vervolgproces en inzicht te geven in elkaars belangen. Door de partijen samen te brengen in de stroomversnelling hebben we kansen, kruisbestuivingen en synergieën geïdentificeerd. Door de doelstellingen zo goed mogelijk te verwoorden en te verbeelden en opgaven met elkaar te verknopen, hebben we de verschillende partijen van deelgenoten tot bondgenoten gemaakt. Op deze wijze hebben we getracht de ontwikkeling van de duinwatering in Renesse in een stroomversnelling te krijgen.

Definitieve rapportage: op basis van de uitkomsten van de *stroomversnellingssessie* hebben we de conceptrapportage aangepast tot voorliggende, definitieve rapportage.

De kracht van de methodiek

De hierboven beschreven methodiek is ook toepasbaar voor de diverse betrokken buitenlandse partners bij vergelijkbare projecten en opgaven, zowel in binnen- als in buitenland. De kracht van deze methode bestaat eruit dat kansen en randvoorwaarden samen met de betrokken partijen transparant/inzichtelijk worden gemaakt. Daardoor is voor iedereen duidelijk wat kan, wat nodig is en wat de randvoorwaarden zijn. Uitgangspunt daarbij is dat elke ontwikkeling bijdraagt aan behoud en versterking van gebiedseigen landschap, natuur en watersysteem. Zo kan het natuurlijk kapitaal verder worden versterkt.

3. VISIE, BELEID EN TRENDS

In dit hoofdstuk geven we een overzicht van het relevante vigerend beleid van de verschillende overheden, alsmede van visies en beheerplannen die betrekking hebben op het plangebied. De Visie Renesse 2050 is geen beleid maar vormt wel een belangrijk vertrekpunt voor deze studie. Daarnaast hebben we relevante trends en ontwikkelingen aan de kust onderzocht.

3.1 Visie Renesse 2050

De visie 'Renesse 2050; Onderscheid met het Landschap als Kwaliteit' is opgesteld door Alterra en doet voorstellen voor een duurzame ontwikkeling van Renesse op weg naar 2050. De visie is opgesteld naar aanleiding van workshops met bewoners, ondernemers en vertegenwoordigers van overheden. In de visie staat een omslag naar duurzaam toerisme centraal. Daarbij is het doel een gevarieerder en groter publiek trekken dan nu het geval is. In de visie zijn de kwaliteiten en potenties van het dorp en de verschillende landschapstypen/identiteiten van het gebied rond Renesse als uitgangspunt genomen. Er wordt niet alleen ingespeeld op klimaatbestendigheid, maar vooral ook op socio-economische ontwikkelingen. Met een integrale aanpak wordt gestreefd naar het duurzaam en multifunctioneel ontwikkelen van het landschap, waarbij gezocht wordt naar syner-

gieën/kansen op het gebied van bijvoorbeeld natuur, recreatie, leefbaarheid en klimaatadaptatie.

In het kader van het project Coastal Communities 2150 is de ontwikkeling van een aantal routes in de verschillende landschappen voorgesteld, met daaraan gekoppeld kansen voor onder meer natuur- en recreatieve ontwikkeling. De ontwikkeling van de route door de 'beekzoom' (langs de duinwatering) is één van deze routes.

De visie Renesse 2050 is in de eerste plaats een inspiratiedocument, bedoeld om bewoners en ondernemers uit Renesse zelf te prikkelen na te denken over een duurzame en klimaatbestendige toekomst. Daaruit kunnen ideeën naar voren komen die in overleg met andere betrokken partijen uitgewerkt kunnen worden.

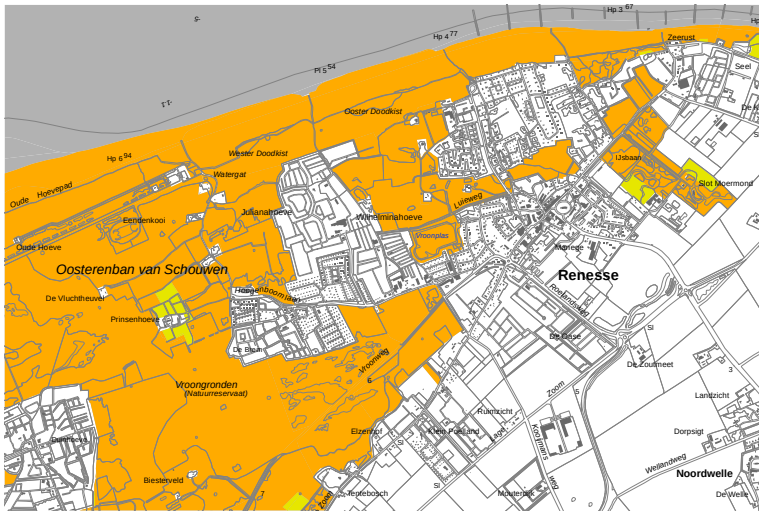
3.2 Wetgeving en beleid

Voor het bepalen van de verschillende randvoorwaarden zijn verschillende wetten en beleidsdocumenten van belang. Hieronder worden de meest relevante beleidsstukken kort besproken.

Omgevingsplan Zeeland 2012 – 2018 & Verordening Ruimte In het provinciaal Omgevingsplan (http://provincie.zeeland.nl/wonen/omgevingsplan_2012_2018/?lng=nl) is het beleid gericht op het bieden van voldoende ontwikkelingsmogelijkheden, waarbij gelijktijdige investeringen in recreatie en omgevingskwaliteiten nodig zijn. Voor bestaande bedrijven is het beleid vooral gericht op kwaliteitsverbetering. Daarnaast wordt ruimte geboden voor nieuwvestiging, van - voor Zeeland - unieke producten/formules, waaronder hotels en groepsaccommodaties. Plattelandstoerisme wordt gestimuleerd, in de vorm van kleinschalig kamperen, landschapscampings en Nieuwe Economische Dragers.

De Verordening Ruimte stelt eisen aan gebieden die zijn aangewezen als ‘bestaande natuur’ en ‘nieuwe natuur’ om de aanwezige of potentiële natuurwaarden te beschermen.

Natura2000-gebied ‘Kop van Schouwen’ Vrijwel de gehele loop van de duinwatering is gelegen in of grenst aan Natura2000-gebied ‘Kop van Schouwen’. Natura2000 vormt een Europees netwerk van natuurgebieden, die van groot belang zijn voor de bescherming van soorten en habitattypen. Voor deze soorten en habitats zijn zogenaamde instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd. Ruimtelijke ontwikkelingen - waaronder ontwikkelingen in de zone langs de duinwatering - mogen geen negatief effect hebben op deze instandhoudingsdoelstellingen en zouden ze juist moeten versterken.

Natura2000-gebied ‘Kop van Schouwen’ Bron: <http://loket.zeeland.nl/geo>

Ecologische Hoofdstructuur De Ecologische Hoofdstructuur (EHS) bestaat uit een nationaal netwerk van natuurgebieden. Het doel van de EHS is de instandhouding, verbinding en ontwikkeling van deze natuurgebieden om daarmee een groot aantal soorten en ecosystemen te laten voortbestaan. De ligging van de EHS valt ter plaatse van de duinwatering nagenoeg samen met de ligging van het Natura2000-gebied Kop van Schouwen. Ruimtelijke ontwikkelingen mogen niet de wezenlijke kenmerken en waarden van het EHS-gebied significant aantasten. Deze wezenlijke kenmerken en waarden komen hier overeen met de instandhoudingsdoelstellingen voor de soorten en habitats van het Natura2000-gebied.

Ecologische hoofdstructuur Bron: <http://loket.zeeland.nl/geo>

Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet (Ffw) beschermt alle in het wild levende zoogdieren, vogels, reptielen en amfibieën. Van deze soortgroepen zijn alleen huismuis, bruine en zwarte rat niet beschermd. Van de vissen, ongewervelde dieren (zoals vlinders, libellen en sprinkhanen) en planten zijn alleen de in de wet genoemde soorten beschermd. De Ffw gaat uit van het ‘nee, tenzij’-principe. Dit betekent dat alleen onder bepaalde (zeer stringente) voorwaarden een inbreuk mag worden gemaakt op de bescherming van soorten en hun leefomgeving. Daarnaast beschermt de wet niet alleen soorten in het algemeen, maar ook individuen van soorten. In het plangebied komen beschermde soorten voor. Hiermee dient rekening te worden gehouden in de planvorming.

Stiltegebieden

De natuurgebieden in de EHS zijn ook aangewezen als stiltegebied. Een stiltegebied is een gebied dat zo stil mogelijk gehouden wordt. In een stiltegebied

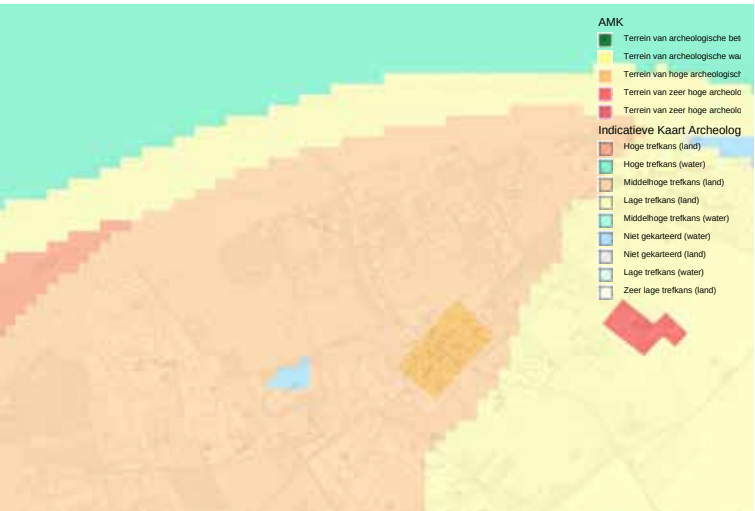

Stiltegebieden Bron: <http://loket.zeeland.nl/geo>

zijn alleen geluiden toegestaan die bij het gebied horen, zoals het geluid van een tractor. Mensen krijgen steeds meer behoefte aan plekken waar nog rust heerst. Stille groene gebieden dragen bij aan het welzijn en welbevinden van mensen. Provincies leggen de grenzen van stiltegebieden vast in provinciale milieubeleidsplannen. Voor activiteiten in een stiltegebied die lawaai maken moet ontheffing aan de provincie gevraagd worden.

Waterbeheerplan 2010-2015

Waterschap Scheldestromen is verantwoordelijk voor het beheer van het binnendijkse oppervlaktewater in Zeeland. Doel van het waterbeheer is het bereiken en in stand houden van een goede toestand van dit oppervlaktewater, zowel wat de waterkwaliteit betreft als de waterkwantiteit. In het ‘Waterbeheerplan 2010-2015; Met het Water mee 2’ (<http://www.zeeland.nl/digitaalarchief/zeel1000316>) geeft het waterschap aan met welke maatregelen en tegen welke prijs het dit doel wil bereiken.

AMK en IKAW Bron: <http://loket.zeeland.nl/geo>

De provincie Zeeland heeft een Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en een Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW). Op de AMK is te zien dat langs de duinwatering één archeologisch monument aanwezig is: het terrein van Slot Moermond, dat een zeer hoge archeologische waarde heeft. Van de IKAW valt af te leiden dat het meest westelijk deel van de duinwatering een hoge trefkans heeft op archeologische waarden, terwijl het gebied ten oosten van Renesse (met uitzondering van Slot Moermond zelf) een lage trefkans heeft. Het overgrote deel van de duinwatering ligt echter in een gebied met een middelhoge trefkans op archeologische waarden. Hier dient bij grondwerkzaamheden rekening te worden gehouden (onderzoek is dan noodzakelijk).

Visie Schouwen-Duiveland 2011-2040 ‘Tij van de Toekomst’

De regiovisie ‘Tij van de Toekomst’ (<http://www.schouwen-duiveland.nl/dsresource?objectid=8002&type=org>) is erop gericht dat Schouwen-Duiveland in 2040 de associatie opwekt van een vakantie-eiland en van water. Schouwen-Duiveland moet dan binnen en buiten de landsgrenzen bekend staan om het veelzijdig karakter als vakantiebestemming. De veelzijdigheid van het eiland komt terug in de bruisende activiteiten, de aantrekkingskracht van Renesse op jongeren en de mogelijkheden voor (water)sporten in de combinatie van water, natuur en cultuur. De relatief grote naamsbekendheid van Zierikzee en Renesse wordt benut in de profilering van het eiland. Er moet ingezet worden op een kwaliteitsimpuls van het dorp Renesse en het versterken van de verbin-

ding met de Brouwersdam. Renesse, Scharendijke en de Brouwersdam ontwikkelen zich tot een internationaal centrum voor dynamische water- en strandporten zoals (kite)surfen, kitebuggyen, strandvolley- en voetbal.

Notitie ecolodges

In de visie 'Tij van de Toekomst' wordt de mogelijkheid geboden ecolodges 'op zorgvuldig geselecteerde locaties (vakantiewoningen, hotels)' te realiseren. De gemeente Schouwen-Duiveland heeft in juli 2013 de Notitie Ecolodges vastgesteld om een kader te scheppen voor initiatieven. In de notitie worden enkele zoeklocaties aangewezen. De zone langs de duinwatering is daarbij vooralsnog niet opgenomen.

Bestemmingsplannen

De duinwatering loopt door twee bestemmingsplan-gebieden:

- Renesse Kom, tussen de Jan van Renesseweg en Laone; oktober 2007 (<http://www.schouwen-duiveland.nl/dsresource?objectid=5759&type=org>);
- Kop van Schouwen, overige delen; juni 2013 (<http://www.ruimtelijkeplannen.nl/web-roo/roo/bestemmingsplannen?planidn=NL.IMRO.1676.00040BpAbg-vast>).

De duinwatering en aangrenzende gronden vallen onder de volgende bestemmingen (van west naar oost):

- ten westen van Camping Julianahoeve: Natuur met dubbelbestemming Waarde-Aardkundig en dubbelbestemming Waarde-Archeologie 1; gebiedsaanduiding: Attentiegebied EHS;
- Camping Julianahoeve: Recreatie-Kampeerterrein

met dubbelbestemming Waarde-Archeologie 1 en een functieaanduiding voor de zone van de duinwatering 'specifieke vorm van natuur - duinbeken';

- Luieweg-Jan van Renesseweg: Natuur met dubbelbestemming Waarde-Aardkundig en dubbelbestemming Waarde-Archeologie 1; gebiedsaanduiding: Attentiegebied EHS; ter hoogte van het pad langs de achterzijde van de woningen aan de Oostenbanweg ligt de bestemming Groenvoorzieningen langs de duinwatering;
- Jan van Renesseweg-Laone: de duinwatering zelf heeft de bestemming Water, terwijl het terrein erlangs tussen de Oude Moolweg en Laone de bestemming Natuur heeft. Tussen de Jan van Renesseweg en de Oude Moolweg ligt langs de noordzijde een smalle strook met bestemming Groenvoorziening;
- sportvelden ten zuiden van Laone: Sport met functieaanduiding sportveld;
- tussen de sportvelden en Slot Moermond: Natuur met dubbelbestemming Waarde-Archeologie 1; gebiedsaanduiding: Attentiegebied EHS.

Het overgrote deel van de duinwatering loopt door of langs gronden met de bestemming Natuur. Deze gronden zijn bestemd voor het behoud, herstel en ontwikkeling van natuur- en landschapswaarden. Het gebruik van deze gronden als uitstallings-, opslag-, stand-, of ligplaats voor kampeermiddelen en/of voer- en vaartuigen is strijdig met deze bestemming.

Bestemmingsplan Renesse Kom en Kop van Schouwen Bron: gemeente Schouwen-Duiveland

Actieprogramma 'Schouwen-Duiveland kiest voor toerisme'

In het Actieprogramma 'Schouwen-Duiveland kiest voor toerisme' (<http://www.schouwen-duiveland.nl/dsresource?objectid=11552&type=org>) zet de gemeente onder meer in op de volgende punten:

- marketingdoelstellingen: seizoensverbreding, goede marketing en promotie, bereikbaarheid via internet, Renesse profileren als toeristisch centrum;
- blijven verbeteren van de bereikbaarheid van de stranden, duinovergangen en parkeerterreinen, zodat deze voor verschillende doelgroepen (voetgangers, fietsers, mindervaliden) toegankelijk en bereikbaar zijn (inclusief Strandtaxi en stallingsmogelijkheden). De Jan van Renesseweg krijgt hierbij prioriteit, gekoppeld aan de opstelling van het Masterplan Renesse;
- in het Masterplan Renesse heeft de mogelijkheid van uitplaatsing van de harde horeca naar buiten het centrum de aandacht, alsmede de verbetering van de (duinovergang) Jan van Renesseweg;
- onderzoeken van de mogelijkheden van de realisering van een multifunctioneel evenemententerrein (evenementenvisie en koppeling met het Masterplan Renesse).

Masterplan Renesse

Parallel aan voorliggende studie stelt de gemeente Schouwen-Duiveland in samenspraak met bewoners en diverse belanghebbende partijen een masterplan op voor de toekomstige ontwikkeling van het dorp Renesse en directe omgeving ([\[duiveland.nl/Inwoner/Projecten/Masterplan_Renese\]\(http://www.schouwen-duiveland.nl/Inwoner/Projecten/Masterplan_Renese\)\). Een belangrijk uitgangspunt van het masterplan is om veel meer dan voorheen de gebiedseigen kenmerken en kwaliteiten te benutten. De fraaie landschappen en natuurgebieden moeten beter zichtbaar worden gemaakt, zowel voor de eigen inwoners als om mensen van buitenaf naar Renesse te trekken. Hiervoor is het van groot belang dat de landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten de basis vormen voor ontwikkelingen, zodat 'het kind niet met het badwater wordt weggegooid'. Recreatieve en andere ontwikkelingen moeten het landschap juist zoveel mogelijk versterken. Een voorbeeld van een dergelijke ontwikkeling is de herontwikkeling van Slot Moermond en het bijbehorend landgoed.](http://www.schouwen-</p></div><div data-bbox=)

Een voor deze studie relevant onderdeel van het masterplan is het in één beweging opnieuw vormgeven van de route tussen het transferium, centrum en strand om de relaties van het centrum met het strand te versterken en het strand meer voelbaar te maken in het centrum. Er ligt een initiatiefvoorstel voor de Jan van Renesseweg om op deze route meer ruimte te maken voor voetgangers en fietsers, een meer aantrekkelijke strandovergang te creëren met een verblijfsplek op het duin, de relatie met het oorlogsmonument te vergroten en de route met speelvoorzieningen en openbare sportvoorzieningen te begeleiden. Het voor wandelaars en fietsers beter benutten van de historische route naar het strand (Oude Moolweg) kan hier niet los van gezien worden. Beide routes kruisen de oude duinwatering.

3.3 Trends en ontwikkelingen

Bij het in kaart brengen van randvoorwaarden moet rekening gehouden worden met toekomstige veranderingen aan de kust, zoals klimaatverandering, sociaal-economische veranderingen en ontwikkelingen in de toeristische sector. Ontwikkeling van de duinwatering moet worden gezien tegen de achtergrond van deze tendensen. Hieronder worden de belangrijkste genoemd.

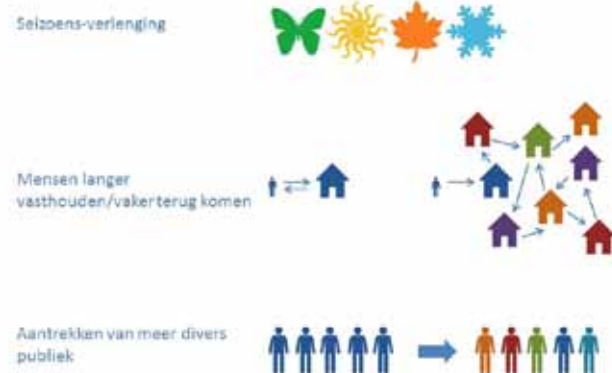
Meer vrije tijd

Mensen hebben de afgelopen eeuw steeds meer vrije tijd gekregen, waarin velen zich willen onttrekken aan de hectiek van de stad en het moderne leven. De natuurlijke omgeving van Renesse en in het bijzonder de duinen en het strand, bieden rust en de ruimte om te ontspannen. Tevens beschikt Renesse over een groot aantal verblijfsaccommodaties. Het is dan ook niet vreemd dat het kustgebied van Renesse in trek is bij recreanten en toeristen. Door de toenemende aantallen toeristen is Renesse de laatste decennia uitgegroeid tot één van de bekendste badplaatsen van Nederland.

Veranderende doelgroepen en seizoensverlenging

Renesse is van oudsher bekend als badplaats waar vooral veel jongeren naar toe komen voor een vakantie die gepaard gaat met veel alcoholgebruik. Met de recente invoering van de hogere leeftijdsgrens (18) voor verkoop van alcohol, strenger gemeentelijk beleid en goedkope vakantievluchten naar het buitenland komen er nu veel minder jongeren naar Renesse. Verschillende recreatieondernemers spelen

Renesse kijkt naar de toekomst

op deze ontwikkeling in door Renesse in de markt te zetten als gezinsbadplaats, waar plaats is voor verschillende doelgroepen. Daar past ook seizoensverlenging bij, omdat de nieuwe doelgroepen - in tegenstelling tot jongeren - niet altijd gebonden zijn aan de (zomer)vakantieperiodes. Nieuwe doelgroepen vragen deels om andere typen accommodaties en activiteiten, zoals wandelen in de natuur. De landelijk toenemende vraag naar (trendy) kwaliteitshoreca zal ook in Renesse nadrukkelijker naar voren komen.

Mondialisering (behoefte aan geborgenheid, verbinding met wortels)

Mensen vliegen tegenwoordig de hele wereld over, er zijn in Nederland steeds meer arbeids- en kennismigranten, er treedt wereldwijd vermenging van culturen op en tegelijkertijd hebben mensen behoefte zich te verbinden met de eigen wortels en cultuur. Het platteland, de rust en ruimte, de cultuur en de gewoontes hebben hierin wat te bieden. Door internationale handelsrelaties hebben gemeenten bovendien een steeds grotere internationale invloed, bijvoorbeeld door het stellen van eisen bij projecten, zoals het toepassen van duurzaam geproduceerd hout bij bouwprojecten.

Individualisering en gemeenschapszin

De laatste jaren heeft, mede door economische en technologische ontwikkelingen (zoals internet), een individualisering van de samenleving plaatsgevonden. Volgzaamheid en traditie hebben plaatsgemaakt voor zelfontplooiing en emancipatie. Mensen stellen steeds meer specifieke eisen aan hun woning

en woonomgeving. De verschillende wensen lopen nog wel eens uiteen. Tegelijkertijd is er de hang naar meer gemeenschapszin. Keuzevrijheid vormt daarbij echter een belangrijk aspect. Mensen dragen bij aan de gemeenschap wanneer het hen het beste uitkomt.

Krimp versus groei

De daling van de bevolking is gaande in de periferie van Nederland: Groningen, Limburg en ook Zeeland. Verwacht wordt dat deze daling in steeds meer delen van Nederland zal optreden. Krimp kan, behalve voor de woningbehoefte, gevolgen hebben voor zaken als het voorzieningenniveau, gemeentelijke financiën en economische ontwikkeling.

Economische ontwikkelingen en trends

De recente jaren hebben duidelijk aangetoond dat economische ontwikkelingen en trends grote veranderingen in de maatschappij kunnen veroorzaken. Niet alleen de algehele staat van de economie heeft gevolgen voor zaken als koopkracht en gemeentelijke budgetten, en daarmee de mogelijkheden voor een gemeente. Ook verschuivingen van economieën, bijvoorbeeld richting 'groene economie' of van industrie naar dienstverlening, kunnen grote gevolgen hebben voor betrokken regio's.

Schaalvergroting in de landbouw

Door schaalvergroting in de landbouw wordt dezelfde hoeveelheid grond gebruikt door steeds minder agrarische bedrijven. Het agrarische gebied ten noorden en westen van Renesse is te kleinschalig voor een rendabele bedrijfsvoering. Deze functie is

hier dan ook verdwenen. Er zijn alleen nog enkele paardenweitjes aanwezig. Ten oosten van de overgangszone tussen Hogezoom en Lagezoom ligt het zeekleipolder landschap van Schouwen-Duiveland, dat van oudsher veel rijker was als agrarisch gebied. Dat is duidelijk zichtbaar aan de veel intensievere verkaveling van het gebied. Het is evident dat hier agrarisch veel meer te halen viel dan in het arme duingebied ten westen van de Hogezoom. De landbouw is ten oosten van Renesse nog steeds de belangrijkste drager van het landschap.

Vergroting van de biodiversiteit

De soortenrijkdom neemt wereldwijd af. Er wordt veel geïnvesteerd in het afremmen van deze afname en zo mogelijk het lokaal herstel van de biodiversiteit door middel van allerlei groene plannen, onder meer in de vorm van Natura2000 en EHS. Tevens wordt geïnvesteerd in duurzaamheid, onder meer om de biodiversiteit ook op de langere termijn te kunnen behouden, wat weer bijdraagt aan de kwaliteit van de leefomgeving.

Klimaatverandering

Klimaatverandering staat volop in de belangstelling door de waargenomen opwarming van de aarde. De gevolgen ervan zijn voelbaar: temperaturen gaan omhoog, regenbuien worden intensiever en de zeespiegel stijgt. Om een verdere klimaatverandering tegen te gaan en op te vangen, worden zoveel mogelijk duurzaamheidsmaatregelen ingevoerd op allerlei gebieden, zoals het realiseren van extra waterbergingscapaciteit.

Kenmerkend voor Zeeland en specifiek voor Schou-

wen-Duiveland is dat water altijd en overal aanwezig is. De dynamiek van dat water, de strijd met het water en aan de andere kant de mogelijkheden die het water biedt, zijn kenmerkend voor Schouwen-Duiveland en voor Renesse.

In dat verband zijn er een aantal opgaves voor Renesse te benoemen;

- Zeespiegelstijging en bodemdaling; Twee continue processen die het noodzakelijk maken dat onze waterkeringen en kustverdediging mee blijven groeien. De duinen op de Kop van Schouwen, waar Renesse tegenaan is gelegen vormen voorsnog een robuuste zeewering, maar wel eentje die goed beheerd en onderhouden moet worden.
- Verzilting; met name het achterland van Renesse, het lager gelegen agrarisch zeekleigebied van Schouwen-Duiveland heeft hier mee te maken. Dit betekent dat reguliere landbouw moeilijker wordt en vaker gekeken zal moeten worden naar nieuwe vormen van agrarische teelt. Dit is een opgave voor de komende jaren, maar biedt mogelijk ook een kans voor recreatie en toerisme. Telen op zilte gronden kan mogelijk de eigenheid en authenticiteit van de streek verder versterken.
- Grotere pieken in neerslag; Er zullen de komende jaren naar verwachting grotere pieken ontstaan in neerslag, maar ook in de vorm van heftigere perioden van droogte. Renesse heeft nu op een aantal plekken al wateroverlast, doordat het dorp een weinig robuust watersysteem heeft van duinaflaten en er op sommige plekken veel kwel is van zoet water. Die zoete kwel, in combinatie met verzilting

in het achterland biedt echter ook weer interessante mogelijkheden voor natuurontwikkeling en bijzondere vormen van ecologie.

De opgave in de komende jaren is om het water langer vast te houden en waar dat mogelijk is niet gelijk af te voeren. Dit betekent dat er behoefte is aan meer groen(infiltratie) en retentiemogelijkheden in de vorm van oppervlaktewater.

Plangebied rond 1857

Plangebied in 1905

Plangebied rond 1960

Plangebied in 1994

Plangebied in 2004

kwamen er verschillende vormen van tuinbouw: eerst bloembollen en na 1930 fruitteelt. Een deel van de elzenmeten werd weiland of verwilderde. Ook werd een eendenkooi aangelegd. De tuinbouw leidde tot een gevarieerder cultuurlandschap. Dit landschap bleek na 1965 ook aantrekkelijk voor het toerisme. De verblijfsrecreatie vestigde zich vooral in het beschutte elzenmeten- en boomgaardengebied: daar kwamen grote campings. Het nieuwe grondgebruik was voor de boeren een aantrekkelijk alternatief, omdat hier na 1970 van een ernstige verdroging sprake was. De gedaalde grondwaterstand werd veroorzaakt door een combinatie van factoren, waarbij vooral het winnen van drinkwater, de verdamping van het den-nenbos en de eerder besproken drainage een rol speelden (Beekman 2004).

Vergeleken met soortgelijke gebieden elders langs de Nederlandse kust bleef het landschap 'tussen duin en polder' op Schouwen redelijk goed bewaard.

Hier is de geleidelijke overgang of gradiënt van de buitenduinen via de binnenduinen naar de polder goed bewaard gebleven. In de Schouwse binnenduinen is de hoofdstructuur van 'duinpolders' en 'elzenmeten' ondanks alle veranderingen in later tijd nog steeds goed herkenbaar. De open duinpolders bleven lang beweid en kregen dankzij hun botanische rijkdom een bestemming als natuurreservaat (Beekman 2004).

Huidige landschapskarakteristieken

De duinwatering loopt in de huidige situatie door verschillende gebieden met een eigen karakter. Van west naar oost - met de stroomrichting mee - zijn dit:

- de vroongronden;
- een natte duinvallei;
- camping Julianahoeve;
- duingraslanden nabij Renesse;
- Slot Moermond.

Hierdoor is sprake van een afwisselend beeld als de loop van de watering wordt gevolgd.

Vroongronden

De duinwatering begint in de vroongronden. Deze gronden werden vroeger als cultuurland gebruikt voor graanteelt, hakhout en beweiding. De tekenen hiervan zijn nog te zien in de vorm van greppeltjes, walletjes en ploegsporen. Sterke verstuiving en agrarisch gebruik hebben geleid tot een licht geaccidenteerd landschap van lage duinkopjes en ondiepe laagten. De vroongronden zijn plaatselijk geheel ontkalkt en bestaan nu uit droge en vochtige graslanden, afgewisseld met wat bosjes.

Landschapskarakteristieken

Vroongronden

Natte Duinvallei

Camping Julianahoeve

Duingraslanden nabij Renesse

Slot Moermond

Natte duinvallei

Vanuit de vroongronden loopt de duinwatering naar een laaggelegen natte duinvallei, die onderdeel is van een NSW-landgoed. Het gebied is vrij open met veel rietland en verspreid struikjes en bosjes. Dit gebied heeft een natuurlijke uitstraling.

Camping Julianahoeve

Aan de oostzijde van de natte duinvallei ligt camping Julianahoeve. De duinwatering loopt dwars over het campingterrein, deels langs achterkanten van stacaravans en deels tussen hekken.

Duingraslanden nabij Renesse

Vanaf de oostzijde van de camping wordt het water opgemalen naar de hoger gelegen duingraslanden. Deze duingraslanden hebben een cultuurhistorisch waardevol greppelpatroon en zijn relatief droog. Het landschap bestaat hoofdzakelijk uit deels verruigde graslanden dat in gebruik is als ponyweides. Het landschap is vrij besloten met een aantrekkelijk contrast tussen de weides en aanwezige bosjes, bosranden, houtwallen en elzenmeten. Ten westen van de Jan van Renesseweg loopt de duinwatering langs de zuidrand van de tuinen van de (recreatie)woningen aan de Oosterenbanweg. Ondanks de nabijheid ten opzichte van Renesse ligt het gebied erg verscholen. In dit deelgebied kruist de watergang ook de Jan van Renesseweg met zijn populierenlaan en de Oude Moolweg. Ook ter plaatse van deze kruisingen is de duinwatering matig (Jan van Renesseweg) of slecht (Oude Moolweg) zichtbaar. Dit heeft ook te maken met het feit dat de watering in dit deelgebied bestaat uit een gegraven (niet-natuurlijke) watergang.

De steile taluds hebben dan ook een cultuurhistorische waarde: ze laten zien hoe vroeger de vroongronden werden ontwaterd.

Slot Moermond

Verder stroomafwaarts - aan de noordoostzijde van Renesse - kruist de duinwatering Laone. Van hier loopt de watergang vrijwel onzichtbaar langs de sportvelden en de ijsbaan naar Landgoed Moermond en Slot Moermond. Dit kasteel ligt op de overgang naar de lage open zeekelepolders. Het landgoed bestaat uit een halfopen parklandschap met waterpartijen, vochtige bosjes en een statige oprijlaan. Het Landgoed is de laatste jaren heringericht, waarbij nieuwe waterpartijen en natuurlijke oevers zijn gerealiseerd.

Bebouwingsstructuren

De duinwatering wordt op een aantal plekken begrensd door verschillende typen bebouwingsstructuren met een eigen karakter. Stroom- op en stroomafwaarts van camping Julianahoeve liggen verspreid enkele vrijliggende duinboerderijen en landhuizen. Van het westen uit gezien loopt de watergang vanuit het natuurlijke duinlandschap Renesse binnen via de camping. Deze camping heeft een grootschalig en intensief karakter, met een hoge dichtheid aan (sta)caravans. De duinwatering heeft geen landschapelijke relatie met de camping: de watergang is beschoeid en ligt achter hekwerken of loopt langs achterkanten van caravans langs.

Verder oostelijk stroomt de watering langs de rand van het bosrijke wijkje met (recreatie)woningen aan de Oostenenbanweg. Tussen de watering en de tuinen van deze woningen is een gemaaid graspad aanwezig dat een zachte, groene overgang vormt.

De watering kruist verder stroomafwaarts de Jan van Renesseweg en de Oude Moolweg, die beide aan weerszijden begeleid worden door een hoog opgaande groenstructuur en de Jan van Renesseweg ook door een populierenlaan. Tussen beide wegen zijn tuinen aanwezig, waar de watering tussendoor loopt.

Laane wordt gekruist ter hoogte van de parkeerplaats bij de sportvelden. Deze weg heeft ter plaatse een wat minder besloten karakter. De watering komt vervolgens uit bij Slot Moermond, dat een parkachtig karakter heeft.

De vele verschillende bebouwingsstructuren die de duinwatering onderweg tegenkomt, zorgen voor een wisselend beeld. Wat echter opvalt is dat de bebouwing nergens is georiënteerd op het water.

Bebouwingsstructuren

Duinboerderijen en landhuizen

Camping Julianahoeve

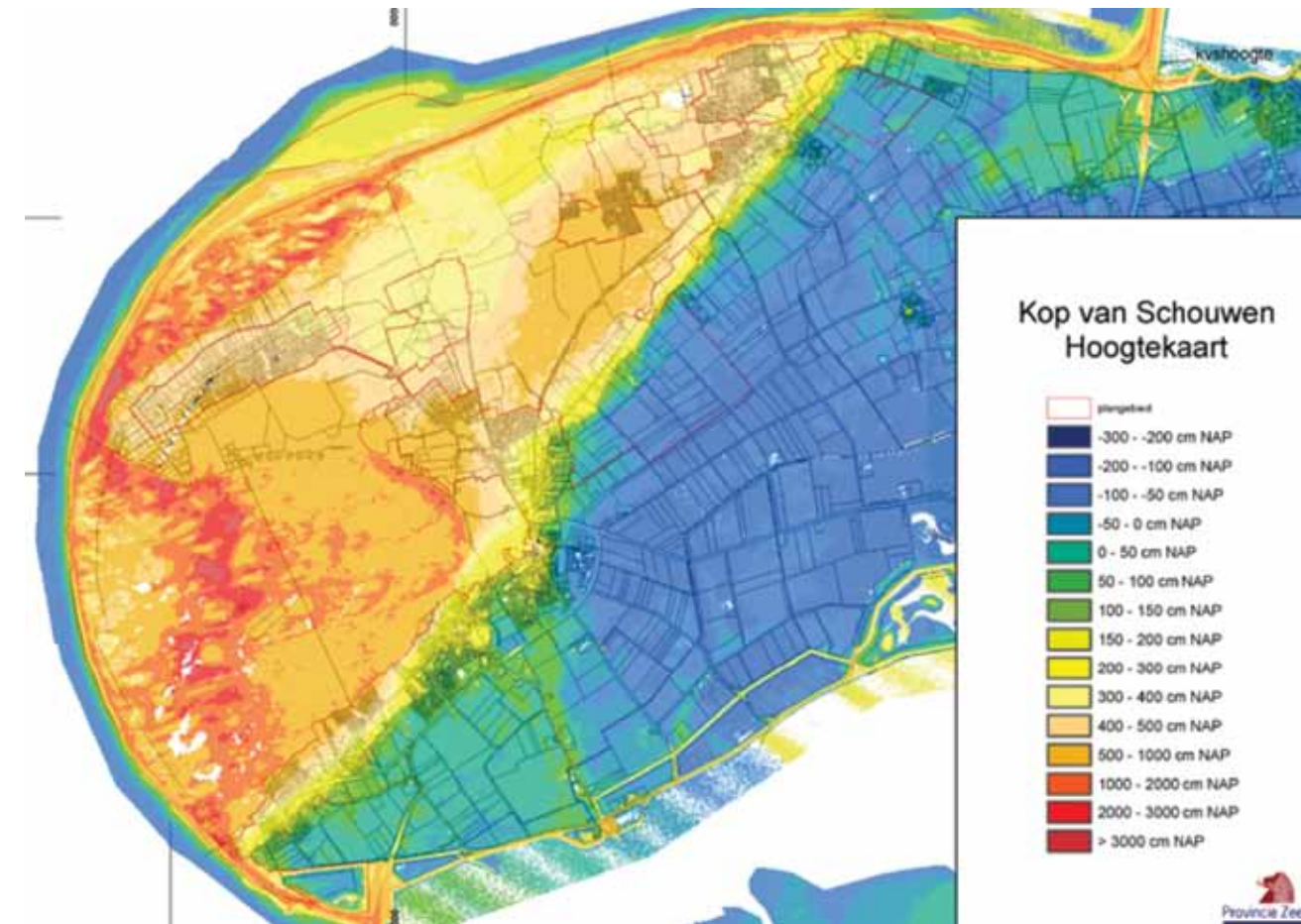
(recreatie)woningen in besloten woonbos

Laone

Slot Moermond

Hoogtekaart Bron: <http://loket.zeeland.nl/geo>

4.2 Water en bodem

Hoogte en bodem

Op de hoogtekaart is duidelijk te zien dat er op de Kop van Schouwen een duidelijke scheiding is tussen het hoog gelegen, geaccidenteerde duingebied en de laag gelegen polder. De overgang is vrij abrupt en ligt ter hoogte van de Hogezoom-Laone.

Wat opvalt is dat de loop van de duinwatering niet van hoog naar laag gaat. In werkelijkheid loopt de watering weliswaar eerst omlaag naar de relatief laaggelegen duinvallei rondom de Hoogenboomlaan, maar vandaar gaat de watergang ter hoogte van de Luieweg omhoog om vervolgens pas nabij Laone echt naar beneden te stromen, langs Slot Moermond de polder in.

De Bodemkaart van Nederland bevestigt het beeld van de hoogtekaart. De duinwatering loopt vanuit de duinvlakte met kalkloze fijnzandige vlakvaaggronden (Zn21) en grondwatertrap (GT) III naar de natte duinvallei met GT II. De natte duinvallei bestaat uit kalkloze beekeerdgronden (pZg21) die bestaan uit zandgronden met een humushoudende bovengrond en met roest binnen 35 cm diepte. Deze beekeerdgronden lopen door tot bij Slot Moermond. Tussen de Luieweg en Laone zit het grondwater echter bedeutend dieper dan in de natte duinvallei ten westen van de camping: GT VI. Pas ter hoogte van Laone, op de overgang naar de polder, wordt het gebied weer natter met GT III.

Grondwater

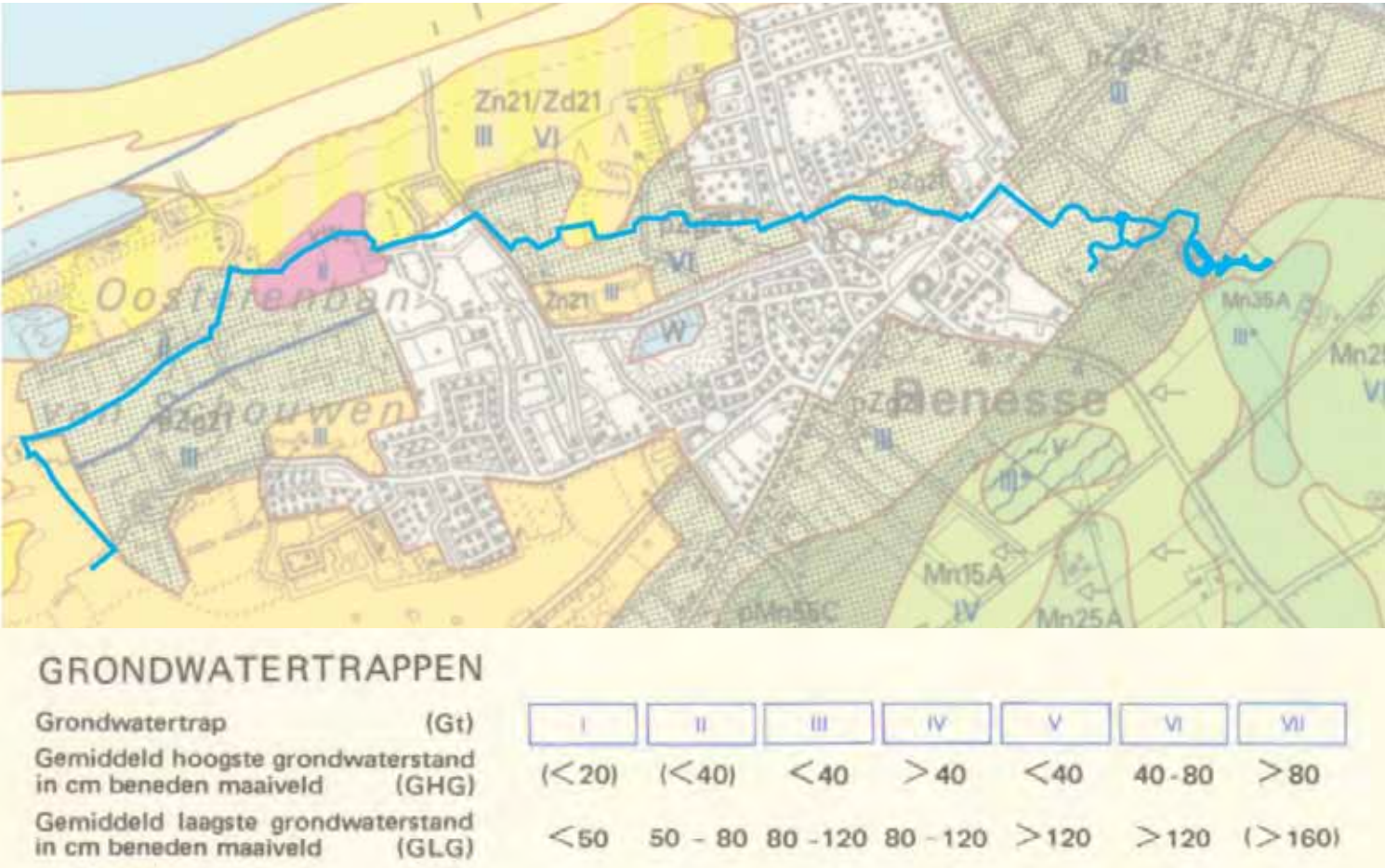
De hoge grondwaterstanden in de relatief lage gebieden met GT II en III zijn vooral een gevolg van kwelwater vanuit de hoger gelegen delen van de duinen. De kaart met de relatieve hoogtes laat duidelijk zien om welke gebieden het gaat: de natte duinvallei (inclusief een deel van camping Julianahoeve) en de zone nabij Laone en Slot Moermond. Deze delen zijn gevoelig voor (grond)wateroverlast. Omdat deze gebieden onder druk van kwel staan, kan wateroverlast niet worden tegengegaan door het graven van extra waterbergingsruimte (bijvoorbeeld het verbreden van de duinwatering). De waterberging zou in de winter gelijk van onderuit vollopen met kwelwater (en in de zomer droogvallen). Dit betekent dat bij een hevige bui alsnog snel wateroverlast zal optreden. Feitelijk zijn deze gebieden niet erg geschikt voor (het realiseren van nieuwe) bebouwing. Wel is het zo dat (sinds eind 19e eeuw) door het verbeterde drain-

agestelsel in de Oosterenban en de bemaling in Polder Schouwen, het grondwater in grote delen van de binnenduinen aanmerkelijk is verlaagd ten opzichte van de natuurlijke situatie.

Op de kaart met de zoetwatervoorraden en zoute kwel is duidelijk te zien dat de grens tussen de hoge duinen en de lage polder tevens de grens vormt tussen zoet en zout. De duinen van de Kop van Schouwen waren vroeger een waterwingebied; tegenwoordig komt het drinkwater uit de Biesbosch en vormen de duinen alleen nog een reservegebied voor tijden van schaarste. De duinwatering ligt vrijwel geheel in de zoete duinen. Pas op de overgang naar de polder - ter hoogte van Slot Moermond - treedt een lichte verzilting op als gevolg van zoute kwel vanuit de Noordzee. Dit betekent dat in de omgeving van Slot Moermond andere typen vegetaties en natuur voorkomen of kunnen worden ontwikkeld dan langs de andere delen van de duinwatering.

Oppervlaktewatersysteem

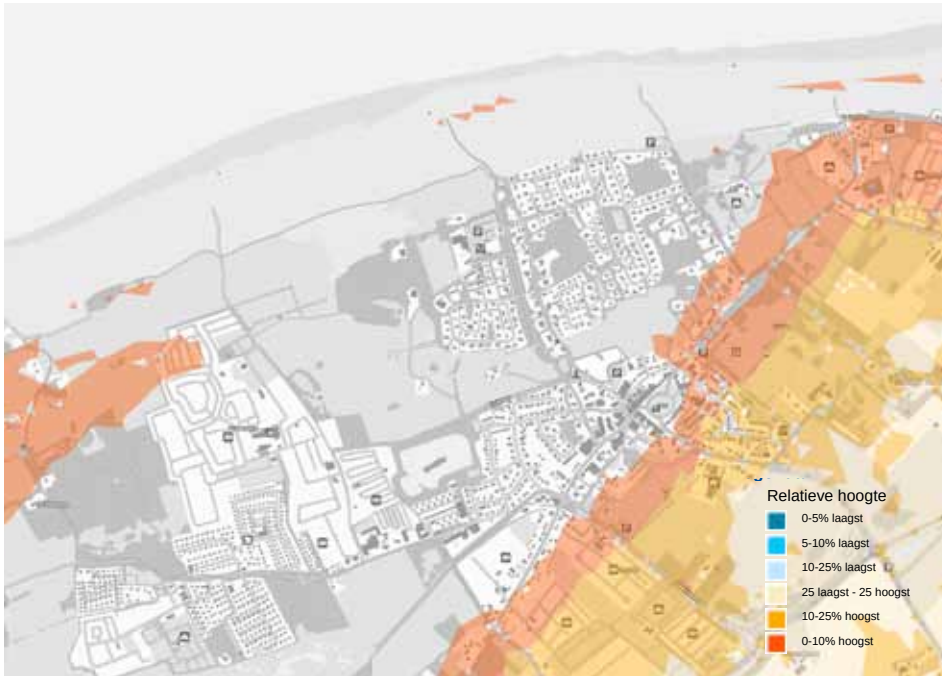
De huidige duinwatering is in 1683 ontstaan. Een ‘waeterienge’ of watering was breder dan een sloot en werd gegraven om bij grote neerslag - vooral in de winter - het water uit de binnenduinen snel af te voeren. Pas met de aanleg van de watering ontstond de (onnatuurlijke) afvoerrichting zoals die in de huidige situatie nog altijd aanwezig is. Dit betekende dat het water vanuit de lage kom in de Oosterenban (de natte duinvallei ten westen van waar nu camping Julianahoeve ligt) opgemalen moest worden over het hoogste punt nabij de Luieweg. Hiertoe werd de lage kom vanaf 1893 bemalen met een molentje, na

Bodemkaart en grondwatertrappen Bron: Bodemkaart van Nederland, 42 west - 42 oost , STIBOKA

1930 met een motorgemaal en na 1940 met een klein elektrisch gemaal.

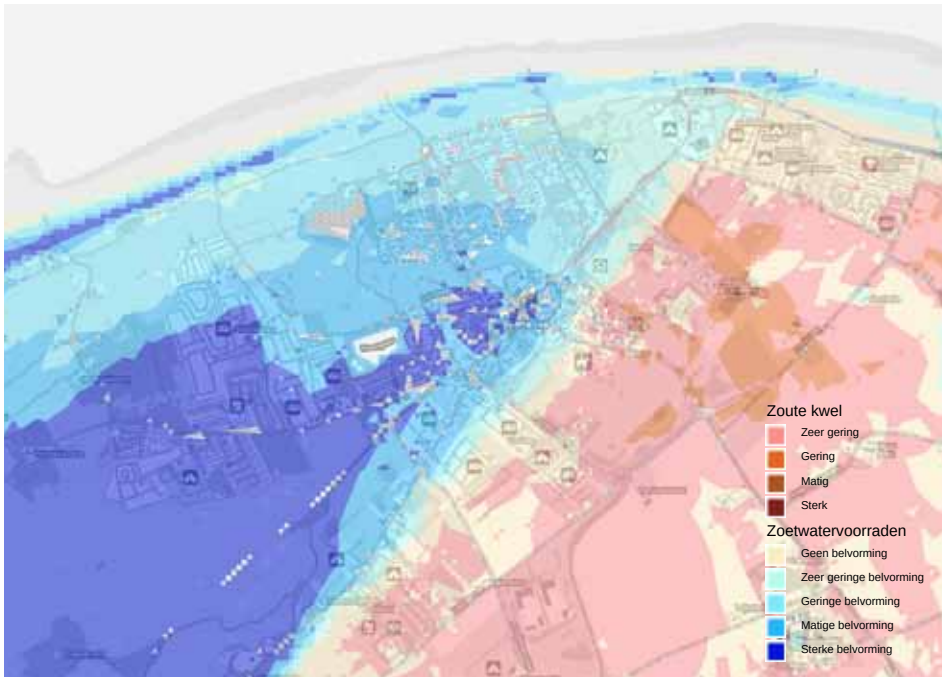
Ook nu voorkomt een gemaal bij de Luieweg nog altijd dat het water in de natte duinvallei overlast veroorzaakt bij huizen aan de Hoogenboomlaan en op delen van camping Julianahoeve. De bemaling is vooral ‘s winters nodig wanneer de waterstanden het hoogst zijn. In de loop van het voorjaar en in de zomer wordt er te weinig water over het hoogste punt gemalen om de duinwatering ook in de hogere

Relatieve hoogtes Bron: <http://loket.zeeland.nl/geo>

Oppervlaktewatersysteem

Zoetwatervoorraden en zoute kwel Bron: <http://loket.zeeland.nl/geo>

Oppervlaktewatersysteem Bron Waterschap Scheldestromen

en drogere delen van de loop van voldoende water te voorzien. Hierdoor valt de duinwatering ten oosten van de Luieweg periodiek droog. Net ten westen van de camping bevindt zich een stuw om te voorkomen dat de watering ook op de camping droogvalt in tijden van weinig neerslag en hoge verdamping. Ook bij Slot Moermond is in het kader van het herinrichtingsplan voor het landgoed extra wateroppervlak gegraven om wateroverlast tegen te gaan. Daarnaast is een aantal stuwen geplaatst om het zoete water zoveel mogelijk vast te houden om verzilting te voorkomen.

De duinwatering vormt voor het waterschap over vrijwel de gehele lengte een primaire watergang. De watering vormt voor het grootste deel een op zichzelf staand (oppervlakte)watersysteem, gelegen in één peilgebied. Slechts op enkele plaatsen (onder meer ter hoogte van de Hoogenboomlaan, Jan van Renesseweg en Laone) mondt een secundaire watergang uit in de watering. Dit zijn veelal niet meer dan greppeltjes die slechts een beperkt deel van het jaar watervoerend zijn. Momenteel wordt door gemeente en waterschap samengewerkt aan het afkoppelen van de (recreatie)woningen in ‘Renesse-Noord’ en het afvoeren van het hemelwater naar de duinwatering. Ook het drainagewater van camping Julianahoeve watert af op de watering. Voor zover bekend zijn er geen problemen met de waterkwaliteit.

1. Natte duinvallei

2. Beschoeide waterloop met grastaluds

3. Gemaal Oosterenban

4. duiker onder de Luiweg

5. Periodiek droge watergang ten oosten v.h. gemaal

6. Ter hoogte van de woningen Oosterbanweg

7. Tussen Jan van Renesseweg en Oude Moolweg

8. Dwars door een duingrassveld

9. Tussen twee tuinen bij Laone

10. Nieuw gegraven slingerende waterpartijen

11. Kasteel Moermond

12. Rechte sloot met steile taluds

Verskillende verschijningsvormen van de duinwatering

In paragraaf 4.1 staat aangegeven door welke (land-schappelijke) deelgebieden de duinwatering loopt:

- de vroongronden;
- een natte duinvallei;
- camping Julianahoeve;
- duingraslanden nabij Renesse;
- Slot Moermond.

De duinwatering zelf heeft echter ook verschillende verschijningsvormen.

In de natte duinvallei is de watergang relatief diep en breed. De taluds zijn laag en dicht begroeid met riet wat een natuurlijk beeld oplevert (1).

Vervolgens loopt de watering over camping Julianahoeve. Hier is de waterloop beschoeid met aan weerszijden grastaluds (2).

Aan de oostzijde van de camping wordt het water opgemaakt door gemaal Oosterenban (3). Vervolgens loopt het water onzichtbaar via een ronde duiker onder de Luieweg door (4).

Net ten oosten van het gemaal ligt de watergang periodiek droog (5).

Vanaf hier loopt de watering langzaam omlaag tussen de duingrasvelden door. Wat verder omlaag staat er het hele jaar door weer wat meer water in. Het water is echter ook hier veel smaller en ondieper dan in de natte duinvallei en deels overgroeid. De taluds zijn steil en hoog en de watering loopt veelal recht en met scherpe hoeken. Ter hoogte van de (recreatie)woningen aan de Oosterenbanweg is het

profiel asymmetrisch: aan de zuidzijde is het talud veel hoger dan aan de kant van de woningen(6).

Via ronde duikers kruist de watering vervolgens achtereenvolgens de Jan van Renesseweg en de Oude Moolweg. Tussen beide wegen loopt het water in een smalle strook tussen twee tuinen door (7).

Na de Oude Moolweg loopt de watering dwars door een duingrasveld, begeleid door opgaande beplanting (8). Het water komt op zeer onopvallende wijze tussen twee tuinen bij Laone uit, waar het via een duiker naar de parkeerplaatsen bij de sportvelden loopt (9).

De watering splitst zich ter hoogte van de sportvelden. Een deel van het water loopt via (nieuw gegraven) slingerende waterpartijen met natuurlijke en rijk begroeide oevers over landgoed Moermond naar het kasteel (10). Het water is hier veel breder dan elders. Ter hoogte van het kasteel heeft het water het karakter van een slotgracht met een brug naar het slot dat als een eiland in het water staat (11).

De primaire waterafvoer loopt echter als een rechte sloot met steile taluds tussen de sportvelden en de dorpsrand van Renesse door richting de Stoofweken en vandaar verder de polder in (12).

Waterveiligheid

De duinen bij Renesse fungeren als primaire waterkering. Binnen de beschermingszones van de waterkering is een vergunning nodig voor het uitvoeren van graafwerkzaamheden. De zone van de duinwatering

valt echter buiten deze beschermingszones.

Beheer en onderhoud

De duinwatering is in beheer van Waterschap Scheldestromen. Het onderhoud wordt echter uitgevoerd door:

- Staatsbosbeheer;
- Camping Julianahoeve (op de camping);

In beginsel dient het onderhoud jaarlijks te worden uitgevoerd. Het waterschap is hier langs de duinwatering echter terughoudend mee in verband met aanwezige natuurwaarden. Het onderhoud bestaat uit baggeren vanaf de kant en het weghalen van (overmatige) plantengroei.

Ten behoeve van het onderhoud is langs de meeste delen een onderhoudspad aanwezig, dat vaak echter slecht begaanbaar is (overgroeid). Op sommige plaatsen ontbreekt deze onderhoudsstrook (bijvoorbeeld ter hoogte van de tuinen tussen de Jan van Renesseweg en de Oude Moolweg).

Onderhoudspad langs de duinwatering

4.3 Natuur

Beschermde habitats

Zoals in paragraaf 3.2 aangegeven, ligt een groot deel van de zone langs de duinwatering in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en in Natura2000-gebied 'Kop van Schouwen'. Voor dit gebied zijn doelen opgesteld die gericht zijn op het behouden en/of verruimen van het verspreidingsgebied van een aantal habitattypen. De EHS heeft ter plaatse van de Natura2000 dezelfde doelstellingen. Bovenstaande kaart van de provincie Zeeland geeft aan waar in de huidige situatie beschermde habitattypen liggen. Langs de duinwatering gaat het vooral om:

- grijze duinen (H2130; kalkarm): op de vroongronden en tussen de Luieweg en de Jan van Renesseweg (1);
- duinbos (H2180; binnenduinrand en nat): dit betreft de verspreid liggende bosjes, vooral op de vroongronden, nabij de natte duinvallei en bij Slot Moermond (2);
- vochtige duinvalleien (H2190): ten oosten van de Luieweg (3).

De meeste gebieden zijn op de kaart echter met donkerblauw (H0000) aangegeven. Op deze vlakken zijn in de huidige situatie de in het kader van Natura2000 beoogde habitattypen nog niet (goed) ontwikkeld. Deze vlakken zijn aangewezen voor de ontwikkeling van habitattypen waarvoor een uitbreidingsdoelstelling (aan oppervlakte) geldt in het kader van Natura2000. Het gaat hier om grijze duinen en vochtige duinvalleien.

1. Grijze duinen

2. Duinbos

3. Vochtige duinvalleien

Beschermde habitats Natura2000-gebied 'Kop van Schouwen' Bron: <http://loket.zeeland.nl/geo>

Beschermde soorten

Het Natura2000-gebied 'Kop van Schouwen' is ook als zodanig aangewezen voor de bescherming van het leefgebied van een drietal soorten: groenknolorchis, nauwe korfslak en noordse woelmuis. Van deze drie doelsoorten komt alleen de noordse woelmuis langs de duinwatering voor. De groenknolorchis komt alleen in andere delen van het Natura2000-gebied voor en van nauwe korfslak is het voorkomen onduidelijk. Voor de soorten van het nabijgelegen Natura2000-gebied 'Voordelta' is de zone van de duinwatering niet van wezenlijk belang (bron: mond. med. provincie Zeeland).

De noordse woelmuis is niet alleen een doelsoort van het Natura2000-gebied, maar is tevens strikt beschermd door de Flora- en faunawet (Ffw) en de Europese Habitatrichtlijn (HR). De in Nederland voorkomende ondersoort van deze woelmuis is Nederlands enige endemische zoogdier. Dat wil zeggen dat deze ondersoort buiten Nederland nergens voorkomt. De noordse woelmuis is in Nederland een moerasbewoner die leeft in rietlanden, oeverlanden van meren, langs beken en rivieren en in drassige, extensief gebruikte hooi- en weilanden. De noordse woelmuis mijdt begroeiingen die door struiken en bomen worden gedomineerd.

Andere strikt beschermde soorten die (in de omgeving) zijn waargenomen zijn rugstreeppad, heikikker, levendbarende hagedis, verschillende soorten veldmuizen, (broed)vogels (op de voongronden komen bijvoorbeeld tapuit, veldleeuwerik en grauwe klauwier voor, evenals weidevogels zoals grutto en tureluur) en

zeldzame planten als dwergglas, oeverkruid, duinrus, driennervige zegge, moerasweegbree en dwergbies die groeien in afgegraven drassige valleien. Andere opvallende maar minder streng beschermde soorten zijn onder meer damhert en ree.

Wisselende natuurwaarde

Het is niet eenvoudig aan te geven hoe hoog de natuurwaarden in de verschillende delen langs de duinwatering in de huidige situatie zijn, mede omdat de verspreiding van beschermde en zeldzame diersoorten in het plangebied niet goed in beeld is. Bovendien is de beoordeling hiervan afhankelijk van de natuurdoelen waarnaar gestreefd wordt. Uitgaande van de doelstellingen vanuit Natura2000 valt op dat langs de duinwatering relatief veel gebieden liggen met code H0000 waar de beoogde habitattypen in de huidige situatie nog niet (volledig) aanwezig zijn. Dit is gezien de ligging nabij het dorp niet verwonderlijk. Hier liggen bijvoorbeeld veel paardenweitjes, terwijl verder van Renesse af de uitstraling van het duingebied natuurlijker wordt. Vooral de natte duinvallei ten westen van de camping heeft een veel natuurlijker uitstraling.

Bovenstaande neemt niet weg dat dicht bij Renesse - op het landgoed van Slot Moermond - de laatste jaren veel aan natuurontwikkeling is gedaan. Hier zijn brede waterpartijen gekomen met natuurlijke en rijk begroeide oevers, afgewisseld door vochtige (voor de binnenduinrand kenmerkende) bossen. Mede door de basenrijke kwel hebben ook de minder natuurlijk ontwikkelde delen van de duinwatering potentie voor het realiseren van hoge natuurwaarden.

noordse woelmuis Bron: <http://www.ecomare.nl>

4.4 Recreatie

Toegankelijkheid en zichtbaarheid

Zowel voor bewoners van Renesse als voor bezoekers uit de regio en daarbuiten geldt dat de aanwezigheid van de duinwatering nauwelijks bekend is. Dit komt doordat de watering vrijwel nergens zichtbaar is en zeker niet als doorgaande landschappelijke structuur. Hiervoor zijn twee belangrijke oorzaken:

- de zone langs de duinwatering is (in de lengterichting) slechts op weinig plekken publiek toegankelijk op het landgoed van Slot Moermond na. De meeste gronden zijn van verschillende particuliere eigenaars en niet toegankelijk. Een smalle strook van 5 à 7 meter breed is eigendom van het waterschap: deze strook beslaat alleen de watering zelf en de taluds aan weerszijden (van insteek tot insteek);
- de watering zelf is vaak lastig zichtbaar doordat deze op veel plaatsen smal is, het wateroppervlak diep ligt ten opzichte van het maaiveld en vaak een weelderige plantengroei aanwezig is die de watering plaatselijk overwoekerd.

Van west naar oost loopt de watering eerst over de vroongronden. In dit gebied liggen geen openbare wandel-, fiets- of ruiterspaden. De vroongronden zijn deels onderdeel van het NSW (Natuurschoonwet)-landgoed Het Watergat II. Een landgoed dat onder de Natuurschoonwet valt vormt een belangrijk onderdeel van het natuurschoon en landgoedeigenaren worden door de overheid gesteund om dit

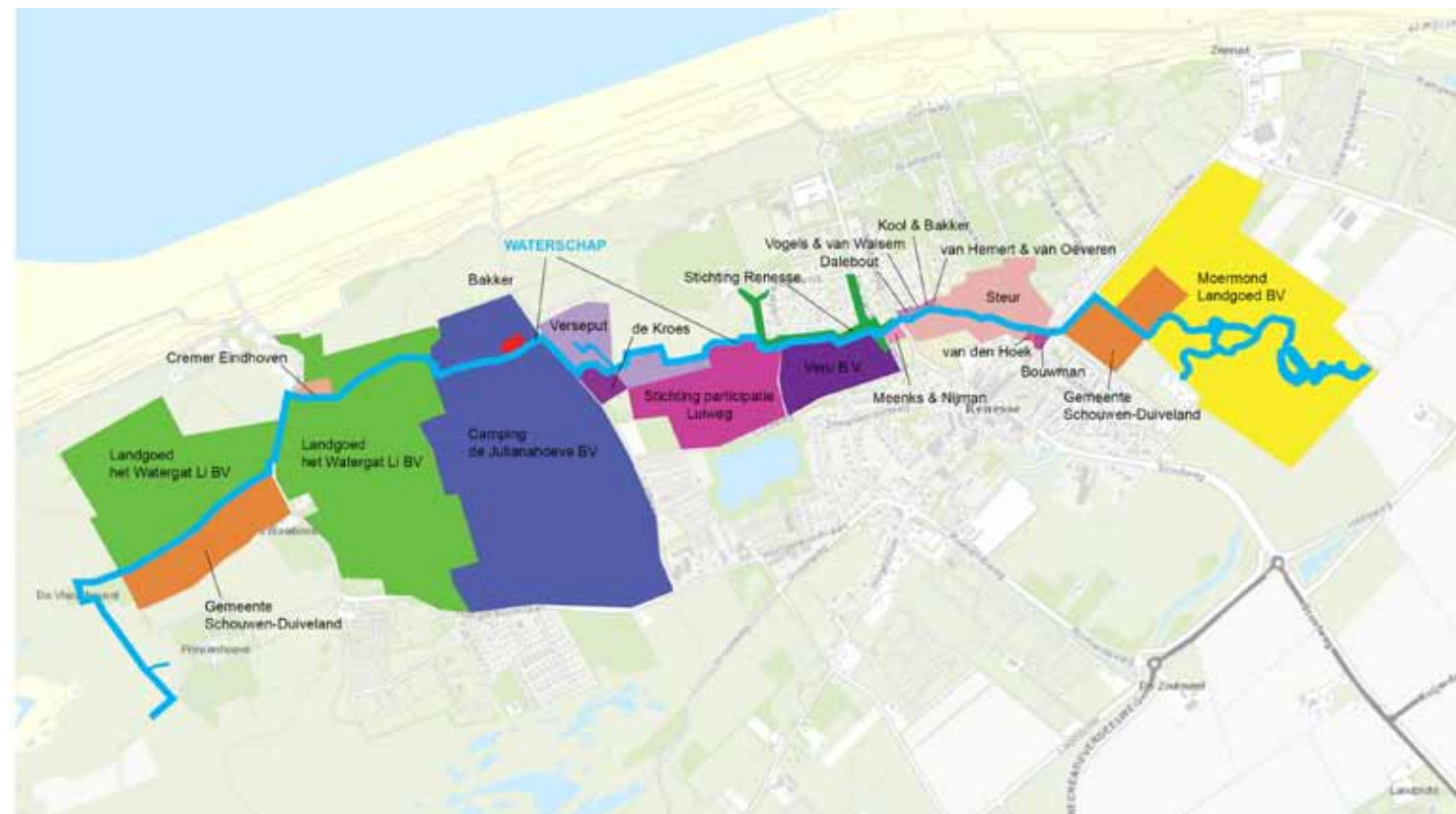
natuurschoon eenvoudiger in stand te houden. Een ander deel is eigendom van de gemeente. De watering is hier niet zichtbaar.

Landgoed Het Watergat II omvat ook de natte duinvallei ten oosten van de Hoogenboomlaan. Op het landgoed zijn wel openbaar toegankelijke paden aanwezig, maar niet langs het water. Het water is hier breed en staat hoog ten opzichte van het maaiveld maar is alleen zichtbaar vanaf een slecht onderhouden en plaatselijk zompig en met riet overgroeid onderhoudspad.

Via de achterkant loopt de watergang onder een hek door camping Julianahoeve op. Hier ligt het water eerst tussen de achterkanten van stacaravans door. Verder westelijk is het water wel te zien maar ligt het achter een hek om te voorkomen dat er kinderen invallen. De camping is semi-openbaar en is niet in oost-westelijke richting te passeren.

Door de duingraslanden tussen de Luiweg en de Jan van Renesseweg lopen (ook) geen recreatieve routes. De weides zijn eigendom van enkele particuliere grondbezitters. Alleen ten zuiden van de woningen aan de Oosterenbanweg ligt een gemaaid graspad dat in eigendom is van Stichting Renesse maar dat niet vrij toegankelijk is. Het water is smal en ligt laag met plaatselijk veel begroeiing, waardoor het matig tot slecht zichtbaar is.

Tussen de Jan van Renesseweg en de Oude Moolweg loopt de watering tussen twee particuliere tuinen door. Hier loopt evenmin een pad.

Eigendommen Bron: gemeente Schouwen-Duiveland

Het gebied tussen de Oude Moolweg en Laone is eveneens eigendom van een particulier. Ook hier zijn geen paden en is de watering smal en vrij diep gelegen.

Vorbij Laone wordt het water breder en beter zichtbaar. Het landgoed bij Slot Moermond is voor het publiek toegankelijk en hier lopen wandelpaden langs het water.

Recreatieroutes voor langzaam verkeer

Uit nevenstaande afbeelding blijkt dat er in de lengterichting van de duinwatering geen doorgaande (recreatieve) langzaamverkeersroutes lopen. Eerder hebben we beschreven dat de duinwatering wel vijf maal (in de dwarsrichting) wordt gekruist door een weg: de Hoogenboomlaan, de Luieweg, de Jan van Renesseweg, de Oude Moolweg en Laone. Deze routes worden veel door fietsers, wandelaars en ruiters gebruikt tussen Renesse, de campings en hotels en de kust. Op al deze contactpunten is echter niet meer dan een glimp van het water op te vangen.

Naast deze wegen zijn er in de zone langs de duinwatering (ten noorden en noordwesten van Renesse) geen vrijliggende fiets-, wandel- en ruiterspaden voor recreanten tussen het dorp, de verblijfsrecreatieve voorzieningen, de duinen en het strand. In de wijdere omgeving van Renesse is wel een grofmazig netwerk van recreatieve routes aanwezig, maar om hier vanuit het dorp te komen moet je als recreant altijd een weg volgen waar ook gemotoriseerd verkeer overheen gaat.

Recreatieve voorzieningen

Als gevolg van de zeer beperkte toegankelijkheid van het gebied zijn er maar weinig recreatieve voorzieningen aanwezig langs de duinwatering. Het hele traject heeft geen contact met de woon- en leefomgeving. Er zijn geen speelplekken voor kinderen, picknicktafels, prullenbakken, horeca of andere voorzieningen aanwezig. Alleen in de Orangerie op het landgoed van Slot Moermond is een hotel-restaurant gevestigd. Hier liggen ook de ijsbaan en de sport-

Wandelpaden en ruiterroutes Bron: <http://loket.zeeland.nl/geo>

velden (maar de sportvelden verdwijnen op termijn). Andere voorzieningen zijn verder van de duinwatering af gelegen zoals aan het einde van de Jan van Renesseweg en natuurlijk in het dorp zelf. Met Camping Julianahoeve ligt er wel een grote recreatieve verblijfsaccommodatie aan de duinwatering.

4.5 Economie

Het landschap vormt het speelveld én het decor voor alle ruimtelijke economische activiteiten. Renesse trekt mede door zijn bijzondere kustlandschap een groot aantal toeristen en is daardoor dé economische motor van Schouwen-Duiveland. De zee en het strand zijn de grootste recreatieve trekkers, maar ook de duinen vormen een populair recreatiegebied.

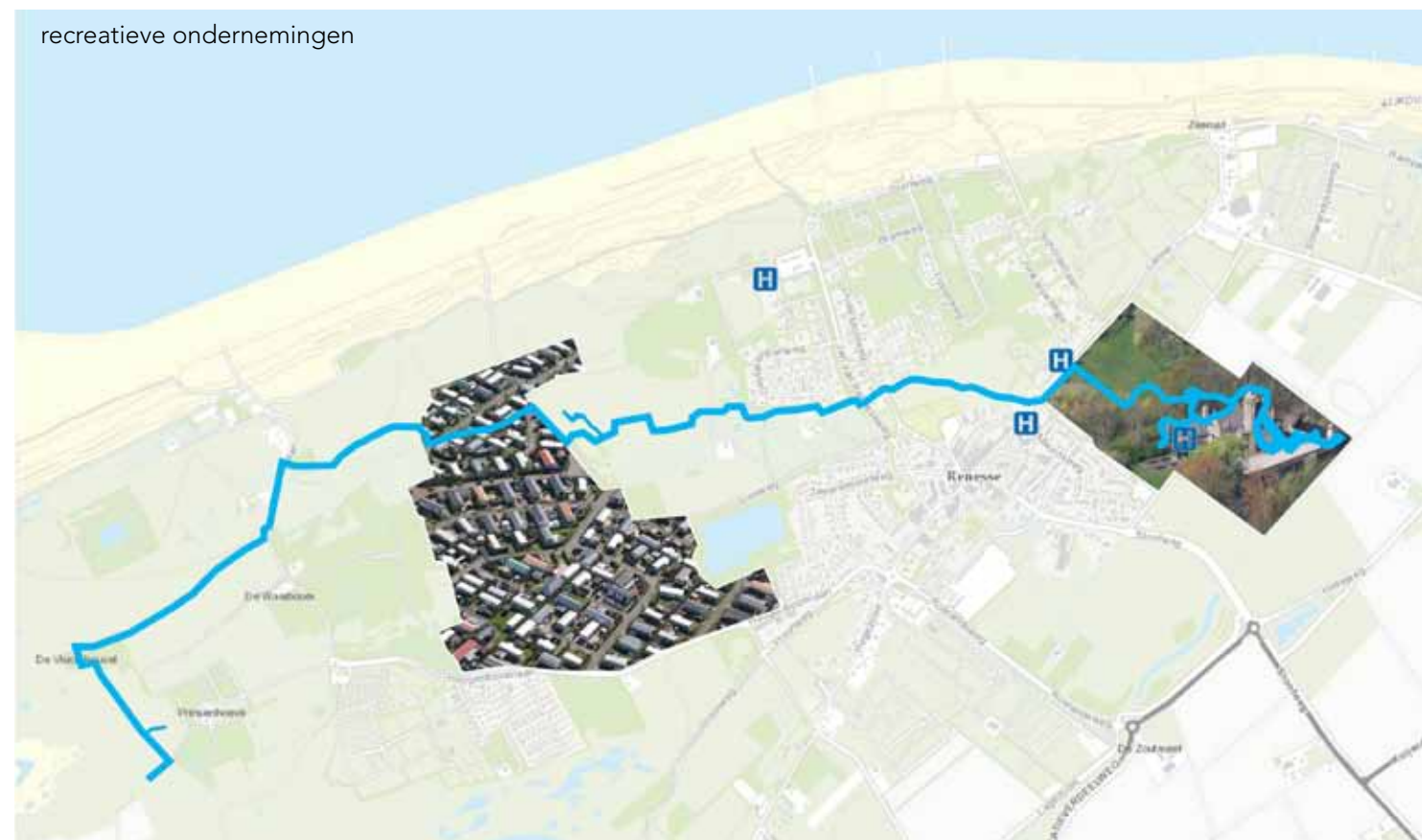
De economie van Renesse draait voor een zeer belangrijk deel op het toerisme. Een groot aantal recreatie-ondernemers bevindt zich in Renesse zelf, maar er zijn buiten het dorp ook meerdere grote recreatie-ondernemingen te vinden. Het gaat dan vooral om campings en hotels. Deze liggen bijna allemaal in de duinen en langs de Hogezoom/Laone op de overgang naar de polder. Bij de strandopgangen bevinden zich bovendien enkele strandpaviljoens. Deze ondernemingen liggen weliswaar in de buurt, maar niet in de zone langs de duinwatering zelf.

Langs de duinwatering liggen alleen Camping Julianahoeve en Slot Moermond (met hotel-restaurant), dat wordt geëxploiteerd door Fletcher Hotels. De watering loopt zowel over het campingterrein als

door het landgoed bij het kasteel. Wat opvalt is dat op de beide terreinen sterk verschillend met de duinwatering wordt omgegaan.

Op landgoed Moermond (1) zijn de landschappelijke kwaliteiten als uitgangspunt genomen en heeft de watering een sterk natuurlijke uitstraling. Langs het water liggen wandelpaden. Hiermee wordt beoogd de recreatieve waarde van het terrein te verhogen en tegelijkertijd de natuurlijke en landschappelijke waarden. De watering is geïntegreerd in het landgoed.

Op Camping Julianahoeve (2) is de watering beschoeid, zijn de oevers steil en ligt het water achter hekwerken. Hier is het uitgangspunt dat de watering zo min mogelijk ruimte inneemt en geen gevaar mag vormen voor kinderen die in het water kunnen vallen. Dit gaat wel ten koste van de landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten en daarmee ook van de recreatieve waarde (kwalitatief gezien). De watering is niet geïntegreerd in de camping.

Landschap Slot Moermond

Camping Julianahoeve

5. RANDVOOR- WAARDEN

5.1 Wensen en kansen

In dit hoofdstuk geven we op basis van de interviews met de stakeholders en op basis van de inventarisatie en analyse aan wat de randvoorwaarden zijn voor ontwikkeling van de zone langs de duinwatering. De randvoorwaarden creëren het kader waarbinnen landschappelijke ontwikkelingen kunnen plaatsvinden en te vertalen zijn naar een ruimtelijk ontwerp van de duinwatering. Om deze randvoorwaarden te kunnen bepalen, is het eerst nodig vast te stellen om welke mogelijke ontwikkelingen het gaat. Met andere woorden: van welke mogelijke ontwikkelingen willen we weten hoe (binnen welke randvoorwaarden) ze ontwikkeld kunnen worden? Daarom geven we in deze paragraaf eerst een overzicht van de door de stakeholders gewenste ontwikkelingen en de kansen die ze zien. Deze wensen en kansen komen voort uit de interviews waarin ook de ideeën uit de visie Renesse 2050 zijn besproken.

Dorpsraad Renesse

- Verbeteren van de recreatieve verbindingen tussen dorp en strand.
- De natuur toegankelijk maken.
- Zichtbaar maken van de duinwatering door deze breder te maken.
- Meer functioneel bruikbaar maken van de (zone langs de) duinwatering door het toevoegen van

wandel-, kano- en eventueel fietsroutes en visstekken. Er liggen kansen voor recreatieondernemers (vooral Camping Julianahoeve, Slot Moermond) profijt te halen uit kano- en wandelroutes (kano-verhuur, aanlegplaatsen met horeca, enzovoort) en vismogelijkheden (hengelsport), zeker gezien de gewenste seizoensverlenging die gericht is op een nieuwe doelgroep (vooral senioren).

- Ontwikkelingen goed inpassen in het landschap, zodat er geen landschappelijke waarden verloren gaan. Recreatieve en eventueel permanent bewoonbare accommodaties moeten ook worden toegestaan mits ze goed ingepast worden in het landschap en niet afdoen aan de waarde van het gebied voor wandelaars en andere recreanten.

Vereniging Hotel & Pension

- Maak de zone langs de duinwatering toegankelijk voor wandelaars met behoud van de eigen authentieke sfeer en waarde. Gebruik de ontwikkeling om het imago van Renesse te verbeteren en te richten op nieuwe doelgroepen.
- Zorg voor een kwaliteitsverbetering, onder meer door verbetering van de landschappelijke inpassing van de (bestaande) camping.
- Organiseer tijdelijke of periodieke evenementen.

Provincie Zeeland (Natura2000)

- In het kader van Natura2000 realiseren van de doelstellingen voor de habitats grijze duinen, duinbossen en vochtige duinvalleien en voor het leefgebied van de noordse woelmuis (zie paragraaf 5.3).
- De onderhoudsstroken omvormen waardoor ze een natuurlijke uitstraling krijgen (geen kort gemaaid grasstroken).
- Verbeteren van de landschappelijke inpassing van de (bestaande) camping. Zo kan de duinwatering ook een ecologische verbinding over de camping vormen.

Vereniging Stad en Lande van Schouwen-Duiveland

- Behouden van de cultuurhistorische waarden.
- Betrekken van de duinwatering bij Renesse, zowel voor de inwoners van Schouwen-Duiveland als voor bezoekers.

RECRON

- Ontwikkelen de duinwatering zodat deze een recreatieve meerwaarde kan hebben, bijvoorbeeld door de aanleg van fiets- en wandelpaden, visplekken en/of een kanoroute.
- Behouden van de natuurlijke uitstraling van het gebied.

Camping Julianahoeve / Ondernemersvereniging Renesse

- Doorzichten maken vanaf de Luiweg en de Jan van Renesseweg naar de duinwatering. Verbreden van de duinwatering op die punten.

Waterschap Scheldestromen

- Verbreden van de duinwatering: hierdoor ontstaat er meer ruimte voor het onderhoud, is er minder kans op instorting van de taluds en wordt de afvoer verbeterd. Bovendien levert verbreding kansen op voor natuurontwikkeling.
- Het water beleefbaar/zichtbaar maken.
- Ontwikkelen van recreatieve wandelroutes over onderhoudspad, bijvoorbeeld in de vorm van een laarzenpad (zoals op onderstaande referentiefoto's is gedaan langs (bredere) watergangen tussen Middelburg en Domburg en tussen Middelburg en Veere).

recreatieve wandelroutes--/ over onderhoudspaden

Staatsbosbeheer

- Realiseren van de natuurdoelen (Natura2000).
- De natuur beleefbaar maken door recreatief medegebruik mogelijk te maken, passend bij de draagkracht van het gebied.

5.2 Aandachtspunten

Uit de interviews en uit de analyse zijn ook enkele belangrijke aandachtspunten naar voren gekomen waar rekening mee moet worden gehouden bij de ontwikkeling van de duinwatering. Deze aandachtspunten bepalen mede of de ontwikkeling van de duinwatering überhaupt doorgang kan vinden. Ze zijn dus van groot belang voor de verdere planvorming.

Grondeigendommen

Eén van de belangrijkste aandachtspunten - dat door vrijwel alle geïnterviewde partijen wordt genoemd - is dat de duinwatering vrijwel volledig over particuliere eigendommen loopt. Het gaat bovendien om vrij veel verschillende eigenaren. Medewerking van de eigenaren is van essentieel belang voor het ontwikkelen van (routes langs) de duinwatering. Langs de duinwatering ligt aan weerszijden een smalle strook die in eigendom is van het waterschap. Deze strook is echter in totaal meestal niet meer dan vijf meter breed: de breedte van insteek tot insteek. Voor bijvoorbeeld een wandelpad over deze waterschapsstrook is de ruimte zeer beperkt. Het onderhoudspad van het waterschap loopt op de meeste plaatsen over het aangrenzend (particulier) terrein.

Beperkte watervoering

Een ander aandachtspunt is dat de duinwatering niet het hele jaar over de hele lengte watervoerend is. Het deel tussen de Luiweg en het landgoed bij Slot Moermond valt in de zomermaanden vaak droog of het water staat heel laag en diep onder het maaiveld. Verdiepen/verbreden van deze droge delen heeft volgens het waterschap weinig nut omdat het water niet kan worden vastgehouden: het zou er 's zomers alsnog uitlopen. Dit betekent dat het realiseren van een kanoroute niet realistisch is.

Natura2000

Een derde prominent aandachtspunt is dat een groot deel van het traject van de duinwatering binnen Natura2000-gebied 'Kop van Schouwen' ligt. De provincie is verantwoordelijk voor het realiseren van de

doelstellingen die vanuit Europa zijn opgelegd voor de Natura2000-gebieden. Daarbij gaat de provincie uit van de bestaande situatie: de hydrologie van het gebied is nu op orde en kan volgens de provincie niet worden aangepast omdat dat de ontwikkeling van de gewenste habitats in de weg kan staan.

Een ander zeer relevant aspect in het kader van Natura2000 is dat de provincie onlangs samen met stakeholders (waaronder de gemeente Schouwen-Duiveland) het beheerplan voor het Natura2000-gebied heeft opgesteld. Hierin is gezamenlijk afgesproken waar in het gebied recreatieve routes komen (en dus ook waar niet). Er zijn in het beheerplan geen recreatieve routes voorzien langs de duinwatering. Als er nu langs de duinwatering alsnog recreatieve routes en accommodaties of zelfs andere natuurtypen (bijvoorbeeld natuurvriendelijke oevers langs de duinwatering) worden gerealiseerd, gaat dit ten koste van het te realiseren aantal vierkante meters te ontwikkelen habitat (vochtige duinvalleien en grijze duinen). Dit ruimtebeslag moet dan elders worden gecompenseerd, wat ten koste gaat van de recreatieve routes elders in het Natura2000-gebied waarover onlangs afspraken zijn gemaakt. In ieder geval zal elke ontwikkeling in of nabij het Natura2000-gebied moeten worden getoetst aan de Natuurbeschermingswet ('habitattoets').

In de volgende paragraaf komen we terug op de randvoorwaarden die de provincie stelt vanuit de doelstellingen voor het Natura2000-gebied.

5.3 Randvoorwaarden

Als blijkt dat de verschillende aandachtspunten geen onoverkomelijke belemmering vormen voor ontwikkeling, is het van belang te weten binnen welke randvoorwaarden de gewenste ontwikkelingen kunnen plaatshebben. Hieronder geven we aan welke randvoorwaarden de verschillende belanghebbende partijen stellen.

Dorpsraad Renesse

- Het (recreatief) gebruik mag niet te intensief worden maar sluit het gebied ook niet (periodiek) af.
- Ontwikkelingen moeten goed worden ingepast in het landschap, zodat er geen landschappelijke waarden verloren gaan. Onder die voorwaarde moet de komst van recreatieve en eventueel permanent bewoonbare accommodaties in het landschap (buiten de bestaande campings) worden toegestaan. Ze mogen niet afdoen aan de waarde van het gebied voor wandelaars en andere recreanten.

Vereniging Hotel & Pension

- De eigen authentieke sfeer en waarde moeten behouden worden. Routes moeten goed ingepast worden in het landschap en moeten passen bij het karakter van het gebied en opgenomen worden in een netwerk op hoger schaalniveau.
- Het gebied moet rustig blijven zodat de natuurwaarde niet wordt aangetast.
- Geen nieuwe verblijfseenheden buiten de bestaande campings, tenzij zeer goed ingepast in het landschap.

Provincie Zeeland (Natura2000)

- Geen aanpassingen aan het watersysteem, de bestaande hydrologische situatie dient in stand te worden gehouden.
- Geen (grootschalige) ontwikkelingen toestaan die barrières vormen binnen het Natura2000-gebied.
- Vanuit cultuurhistorisch oogpunt bezien is het wenselijk de steile taluds te behouden waar deze van oorsprong en in de huidige situatie aanwezig zijn (tussen de Luieweg en Laone). Vanuit natuurlijk oogpunt kan het interessant zijn flauwe, natuurvriendelijke oevers langs de duinwatering te creëren indien dat niet ten koste gaat van de in het kader van Natura2000 te realiseren habitattypen en leefgebieden
- Voor het habitatype grijze duinen (subtype: kalkarm) geldt in de zone langs de duinwatering de volgende doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit. Het behalen van deze doelstelling mag niet door ontwikkelingen (significant) negatief worden beïnvloed

Abiotische randvoorwaarden grijze duinen	
Vocht	vochtig - droog
Zuurgraad	zuur - neutraal/basisch
Voedselrijkdom	voedselarm - matig voedselrijk
Zoutgehalte	zeer zoet
Bodemtype	zand, lemig zand, leem

Gevoeligheid van grijze duinen voor verschillende storende factoren

Ruimtelijke effecten	
Oppervlakteverlies	gevoelig
Versnippering	voor kenmerkende dieren gevoelig
Chemische effecten	
Verzuring door stikstof uit de lucht	zeer gevoelig
Vermesting door stikstof uit de lucht	zeer gevoelig
Verzoeting	niet gevoelig
Verzilting	zeer gevoelig
Verontreiniging	gevoelig
Fysische effecten	
Verdroging	niet gevoelig
Vernatting	zeer gevoelig
Verandering stroomsnelheid	niet gevoelig
Verandering overstromingsfrequentie	gevoelig
Verandering dynamiek substraat	gevoelig
Mechanische effecten	
Verstoring door geluid	n.v.t.
Verstoring door licht	n.v.t.
Verstoring door trilling	n.v.t.
Optische verstoring	voor kenmerkende dieren gevoelig
Verstoring door mechanische effecten	gevoelig
Directe menselijke effecten	
Verandering in populatiedynamiek	voor kenmerkende dieren gevoelig
Bewuste verandering soortensamenstelling	gevoelig

- Voor het habitatype duinbossen geldt in de zone langs de duinwatering de volgende doelstelling: behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit vochtige duinbossen (subtype B) en behoud oppervlakte en kwaliteit duinbossen in de binnenduinrand (subtype C). Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitatype grijze duinen of vochtige duinvalleien (H2190) is toegestaan. Het behalen van deze doelstelling mag niet door ontwikkelingen (significant) negatief worden beïnvloed.

Abiotische randvoorwaarden duinbossen	
Vocht	zeer vochtig - droog
Zuurgraad	zeer zuur - zuur
Voedselrijkdom	voedselarm - matig voedselrijk
Zoutgehalte	zeer zoet
Bodemtype	lemig zand, leem

Gevoeligheid van duinbossen voor verschillende storende factoren

Ruimtelijke effecten	
Oppervlakteverlies	gevoelig
Versnippering	voor kenmerkende dieren gevoelig
Chemische effecten	
Verzuring door stikstof uit de lucht	gevoelig
Vermesting door stikstof uit de lucht	zeer gevoelig
Verzoeting	niet gevoelig
Verzilting	zeer gevoelig
Verontreiniging	gevoelig
Fysische effecten	
Verdroging	gevoelig
Vernatting	zeer gevoelig
Verandering stroomsnelheid	niet gevoelig
Verandering overstromingsfrequentie	gevoelig
Verandering dynamiek substraat	n.v.t.
Mechanische effecten	
Verstoring door geluid	n.v.t.
Verstoring door licht	n.v.t.
Verstoring door trilling	n.v.t.
Optische verstoring	voor kenmerkende dieren gevoelig
Verstoring door mechanische effecten	gevoelig
Directe menselijke effecten	
Verandering in populatiedynamiek	voor kenmerkende dieren gevoelig
Bewuste verandering soortensamenstelling	gevoelig

- Voor het habitatype vochtige duinvalleien (sub-type: open water) geldt in de zone langs de duinwatering de volgende doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit. Het behalen van deze doelstelling mag niet door ontwikkelingen (significant) negatief worden beïnvloed

Abiotische randvoorwaarden vochtige duinvalleien	
Vocht	ondiep droogvallend water - nat
Zuurgraad	zwak zuur - neutraal/basisch
Voedselrijkdom	matig voedselrijk - voedselrijk
Zoutgehalte	zeer zoet - zoet
Bodemtype	zand, lemig zand, zavel, klei, veen

Gevoeligheid van vochtige duinvalleien voor verschillende storende factoren

Ruimtelijke effecten	
Oppervlakteverlies	gevoelig
Versnippering	voor kenmerkende dieren gevoelig
Chemische effecten	
Verzuring door stikstof uit de lucht	gevoelig
Vermesting door stikstof uit de lucht	zeer gevoelig
Verzoeting	niet gevoelig
Verziltig	zeer gevoelig
Verontreiniging	gevoelig
Fysische effecten	
Verdroging	zeer gevoelig
Vernatting	niet gevoelig
Verandering stroomsnelheid	niet gevoelig
Verandering overstromingsfrequentie	gevoelig
Verandering dynamiek substraat	n.v.t.
Mechanische effecten	
Verstoring door geluid	n.v.t.
Verstoring door licht	n.v.t.
Verstoring door trilling	n.v.t.
Optische verstoring	voor kenmerkende dieren gevoelig
Verstoring door mechanische effecten	gevoelig
Directe menselijke effecten	
Verandering in populatiedynamiek	voor kenmerkende dieren gevoelig
Bewuste verandering soortensamenstelling	gevoelig

- Voor het leefgebied van de noordse woelmuis geldt in de zone langs de duinwatering de volgende doelstelling: behoud omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor behoud populatie. Het behalen van deze doelstelling mag niet door

ontwikkelingen (significant) negatief worden beïnvloed. Om de soort hier te behouden is vernatting van duinvalleien wenselijk, evenals het behouden van sommige valleien in een relatief ruige begroeiing. Er dienen zodoende keuzes gemaakt te worden in relatie met het doel voor habitatype vochtige duinvalleien.

Vereniging Stad en Lande van Schouwen-Duiveland

- Geen kanoroutes.
- Geen (verblijfs)accommodaties buiten de bestaande campings; zo min mogelijk ingrepen in de natuur.
- Eventueel periodiek afsluiten (bijvoorbeeld in de broedtijd).

Camping Julianahoeve / Ondernemersvereniging Renesse

- Wateroverlast op de camping moet worden voorkomen.
- Stankoverlast op de camping moet worden voorkomen.
- Er dient rekening te worden gehouden met de (nu reeds aanwezige) overlast van eenden, ratten en konijnen op de camping.
- De veiligheid voor kinderen moet gewaarborgd zijn (op de camping).
- Daarnaast dient bij het realiseren van recreatieve routes/voorzieningen rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van een relatief hoge dichtheid aan teken. Dit betekent dat routes/voorzieningen door/in bosjes, struwelen en ruigtes niet wenselijk zijn.

Waterschap Scheldestromen

- Langs één zijde van de duinwatering dient een onderhoudspad te lopen van ongeveer 5 à 7 meter breed. Het is noodzakelijk dat dit onderhoudspad zwaar onderhoudsmaterieel moet kunnen dragen en vrij te zijn van obstakels.
- Verder is terughoudendheid nodig op het gebied van onderhoud in verband met de aanwezige natuurwaarden.
- Vervuiling door intensief (recreatief) gebruik moet worden voorkomen.
- Maak de aanwezigheid van het water beter zichtbaar op de plaatsen waar de bestaande infrastructuur de watering kruist. Zo kan het bewustzijn van de aanwezigheid van water bij bewoners en toeristen worden vergroot.
- Ronde duikers onder de wegen hebben de voorkeur boven bruggen omdat ze goedkoper zijn in het beheer. Dit strookt echter niet met de vorige randvoorwaarde. Een goed alternatief is een duikerbrug.

Staatsbosbeheer

- Onderhoud moet mogelijk blijven.

Conclusie

Uit de diverse interviews is een pakket met wensen, kansen en randvoorwaarden geformuleerd die als uitgangspunt kunnen dienen bij het opstellen van een ruimtelijk ontwerp van de duinwatering. Er zijn fantastische kansen voor de ontwikkeling van de duinwatering genoemd, zoals enerzijds het realiseren van de natuurdoelen (Natura2000) en anderzijds het zichtbaar en beleefbaar maken van de historische

duinwatering door bijvoorbeeld recreatief medegebruik mogelijk te maken dat passend is bij de draagkracht van het gebied, waardoor de duinwatering betekenis krijgt voor Renesse en nieuwe waarden toevoegt. Daarnaast zijn een aantal aandachtspunten naar voren gekomen waar rekening mee moet worden gehouden: de particuliere grondeigendommen, de beperkte watervoering waardoor een kano-route onmogelijk is en de doelstellingen die gelden voor het Natura2000-gebied.

Vanuit de verschillende en gezamenlijke belangen zijn twee hoofdlijnen naar voren gekomen die sterk uiteen lopen:

1. natuurontwikkeling in combinatie met recreatief medegebruik (toegankelijkheid en de beleving van de duinwatering)
2. maximaal natuurontwikkeling zonder recreatief medegebruik

De volgende stap is de verschillende partijen samenbrengen in een stroomversnellingssessie waarin de verschillende partijen inzicht in elkaars belangen krijgen en hierover in gesprek met elkaar gaan om in gezamenlijkheid de kansen voor de duinwatering te benoemen.

1. Natuurontwikkeling in combinatie met recreatief medegebruik

2. Maximaal natuurontwikkeling

6. IN EEN STROOM- VERSNELLING

6.1 Stroomversnellingsessie

In de individuele interviews met de stakeholders hebben we de wensen/kansen, aandachtspunten en randvoorwaarden van de verschillende partijen bepaald (zie hoofdstuk 5). Deze bevindingen hebben we in het eerste deel van een zogenaamde ‘stroomversnellingsessie’ teruggekoppeld aan de verschillende stakeholders. Dit had enerzijds tot doel te verifiëren of er nog zaken ontbraken of nog moesten worden aangepast. Anderzijds was het doel de verschillende partijen inzicht te geven in elkaars ideeën.

Het tweede deel van deze stroomversnellingsessie had als doel te onderzoeken of en hoe de verschillende partijen kunnen worden gebonden aan het vervolgproces. Dit deel had een sterk interactief karakter waarin de stakeholders met elkaar hebben gediscussieerd over hoe de toekomst van de (zone langs de) duinwatering er uit zou moeten komen te zien. Hoe kunnen de uiteenlopende wensbeelden van de verschillende partijen worden gerealiseerd? Waar liggen synergieën tussen de diverse wensen? Welke mogelijkheden kunnen worden aangewend voor financiering?

In de levendige discussies tussen de partijen ontstond synergie over de mogelijke ontwikkelingsrichting van de duinwatering. Bovendien werden

voorzichtig de eerste aanzetten gedaan voor een actieplan.

6.2 Synergieën

De duinwatering vormt een belangrijk element in het landschap van Renesse. De visie Renesse 2050 heeft de duinwatering op de kaart gezet en in het masterplan Renesse, dat nu in ontwikkeling is, is de betekenis van de duinwatering onderkend. In de stroomversnellingsessie vonden de partijen elkaar op de gezamenlijke doelstelling de zone van de duinwatering te ontwikkelen tot natuurgebied in combinatie met natuurgerichte vormen van recreatief medegebruik dat aantrekkelijk is voor zowel planten en dieren als voor mensen. Centraal in de discussie stond het zoeken naar de optimale balans tussen het beschermen van de natuur en het beleefbaar (toegankelijk) maken van de natuur. Naast het realiseren van de beoogde natuurdoelen willen de partijen het gebied zichtbaar en beleefbaar maken. Uiteraard in de juiste proporties en passend bij het gebied en de doelstellingen en randvoorwaarden. Dit kan door de aanwezigheid van het water en de natuur beter zichtbaar te maken op de plaatsen waar de bestaande infrastructuur de duinwatering kruist. Daarnaast is ook de wens uitgesproken de duinwatering beleefbaar te maken door het ontwikkelen van een laarzenpad/struinroute langs de duinwatering tussen Camping Julianahoeve en het Slot Moermond passend bij de authentieke sfeer en waarde van het gebied.

De ontwikkeling van de duinwatering als groenblauwe infrastructuur in combinatie met natuurgericht recreatief medegebruik kan allerlei functies gaan vervullen voor Renesse en nieuwe waarden toevoegen:

- **Ruimtelijk:** de zone van de duinwatering zorgt voor samenhang en identiteit, wat de herkenbaarheid en oriëntatie in Renesse versterkt.
- **Natuur:** de groenblauwe zone van de duinwatering biedt ruimte voor de natuurdoelstellingen en de ontwikkeling van flora en fauna.
- **Water:** het in stand houden van het watersysteem zodanig dat wateroverlast in de omgeving in natte perioden wordt voorkomen en anderzijds te sterke verdroging in het duingebied wordt tegengegaan.
- **Cultuurhistorisch:** de duinwatering als cultuurhistorisch element draagt bij aan het karakter en de identiteit van Renesse.
- **Recreatief:** de ontwikkeling van een laarzenpad/struinpad biedt ruimte om de natuur te beleven; een extra activiteit waarbij het verblijven in Renesse aantrekkelijker wordt.
- **Educatief:** door natuurbeleving, avontuur en spel ontdekken hoe de natuurlijke wereld in elkaar zit. De beleving van de seizoenen en het waarnemen van diverse planten en dieren leveren hieraan een belangrijke bijdrage.
- **Economisch:** de ontwikkeling van de duinwatering draagt bij aan een aantrekkelijk en een gezond verblijfsklimaat en vormt een meerwaarde voor recreatie en toerisme. Verhoging van de natuurwaarden kan mogelijk als een toegevoegde kwaliteit gezien worden voor het vastgoed in de nabijheid van de duinwatering.

De naar voren gekomen gezamenlijke ideeën van de diverse stakeholders kunnen een positieve bijdrage leveren voor de ontwikkeling van de duinwatering voor zowel de korte als de lange termijn:

Korte termijn:

- Het verbeteren van de beleefbaarheid van de duinwatering. Het initiatief voorstel om de duinwatering beter zichtbaar te maken bij de kruising met de Jan van Renesseweg zou op korte termijn concreet vorm kunnen krijgen. Dit is ook van toepassing voor de andere kruisingen van de duinwatering met bestaande infrastructuur.
- De zichtbaarheid van de duinwatering en het omringende landschap vergroten vanaf bestaande paden die langs de zone van de duinwatering liggen, bijvoorbeeld de Luiweg, door doorzichten te creëren in de bestaande beplantingen, waar dat andere functies van deze beplantingen niet belemmert.

Lange termijn:

- Het beleefbaar maken van het gebied rondom de duinwatering en de relatie met het dorp, landschap en het landgoed van Slot Moermond. Als voorstel is het ontwikkelen van de natuurwaarden in combinatie met een avontuurlijk laarzenpad/struinp pad genoemd tussen Camping Julianahoeve en het dorp Renesse. Een aantal randvoorwaarden zijn hierbij genoemd: zoals het avontuurlijke karakter, geen directe doorgaande verbindingen, minimale inrichting met gebruik van natuurlijke materialen (bijvoorbeeld passage van de watering door middel van een plank).
- Samenwerking tussen overheid en particuliere grondeigenaren is bij de ontwikkeling van de duinwatering essentieel. Een gezamenlijke ambitie over de ontwikkeling van de duinwatering vraagt om een intensief gezamenlijk overleg.
- Het is niet ondenkbaar dat de voetbalvereniging SV Renesse in de toekomst zal gaan fuseren met

andere verenigingen uit de omgeving en een plek zal vinden buiten het dorp. Wanneer het mogelijk is deze sportvoorziening te behouden voor Renesse heeft dat natuurlijk de voorkeur, maar dit moet wel realistisch zijn voor gemeente en de vereniging zelf. Indien het niet mogelijk blijkt dan kan deze locatie interessante kansen bieden, bijvoorbeeld voor het verder verknopen van natuurgebieden in en om Renesse. Zo zou de duinwatering misschien doorgetrokken kunnen worden tot aan Slot Moermond. Er ontstaat dan, samen met het deel van de duinwatering dat door Natura2000 gebied loopt een continue waterloop en aangesloten natuur- en landschapsgebied tussen het Slot Moermond en het Watergat.

- Ten slotte: het is duidelijk dat bewoners en ondernemers het bijzondere landschap in en rond Renesse zijn gaan zien als belangrijk natuurlijk kapitaal en een voorwaarde voor een blijvend aantrekkelijke badplaats. Het is belangrijk om in de toekomst niet alleen te denken aan nieuwe vormen van recreatie in het landschap of in de natuur,

maar ook na te gaan hoe natuur en landschap meer ruimte kunnen krijgen binnen gebieden die nu primair een recreatiebestemming hebben.

6.3 Op weg naar een actieplan

Uit alle gesprekken is gebleken dat het ontwikkelen van de duinwatering tot een landschappelijk, aantrekkelijk, waardevol, cultuurhistorisch element waar iedereen in Renesse trots op kan zijn een gezamenlijke ambitie vormt. De ligging van de duinwatering in een uniek duinlandschap tussen zee en polder verdient het om in te investeren als landschappelijke drager tussen het centrum en het buitengebied. Het opstellen van een 'verleidelijke' ruimtelijke ontwikkelingsschets waarmee alle betrokken partijen kunnen worden geënthousiasmeerd en concrete plannen tot uitvoering kunnen worden gebracht is hierbij een logisch vervolg.

In gezamenlijkheid is in de stroomversnellingsessie een ontwikkelingsvisie voor de korte en lange termijn voor de duinwatering geformuleerd waarin de volgende actiepunten naar voren zijn gekomen:

- De visie op de duinwatering borgen in het op te stellen Masterplan Renesse, dat nu in opdracht van de gemeente Schouwen-Duiveland wordt opgesteld, en verder uitwerken in een interactief planproces met alle betrokkenen.
- Actief in gesprek gaan met de particuliere grondeigenaren. Verdere ontwikkeling kan niet zonder inbreng van deze eigenaren. Tevens particuliere (grond)eigenaren adviseren met betrekking tot natuurontwikkeling op eigen terrein.
- In het kader van de Natura2000 wordt momenteel een beheerplan (een handleiding voor het toekomstige beheer van het gebied) opgesteld door de Provincie Zeeland. Actief stimuleren van de beschikbare subsidies voor Particulier natuurbeheer vanuit de Provincie die ingezet kunnen worden voor ontwikkeling van de duinwatering op particu-

liere gronden (aanleg en onderhoud particulier(e) natuurontwikkeling).

- De gemeente heeft aangegeven dat er vanuit de Gelden Procesafspraken Maasvlakte 2 (Havenbedrijf Rotterdam) met 50% cofinanciering mogelijkheden zijn deze in te zetten als financieringsbron voor de uitvoering van werkzaamheden (quick wins) aan de duinwatering.

7. PLANNING EN REALISATIE VAN GROENE INFRASTRUCTUUR BIJ DE BUREN: EEN VERGELIJKING MET PRIME-C PARTNERS

In het kader van het clusterinitiatief PRiME-C (Interreg IV-A programma 2 Zeeën) wordt ook in Engeland, Frankrijk en in Vlaanderen gewerkt met groene infrastructuur als een vorm van natuurlijk kapitaal. In dit hoofdstuk vergelijken we de aanpak in een tweetal kustgebieden van PRiME-C partners met die in Renesse en gaan we na wat Renesse daarvan kan leren.

Groene infrastructuur in Vlaamse kustgemeenten

In Vlaanderen is door een aantal kustgemeenten een groenstructuurplan ontwikkeld, een lange termijn visie voor de ontwikkeling van groene infrastructuur. Daarin wordt omschreven wat men wil bereiken en met wie wordt samengewerkt. Het plan bevat ook een analyse van de huidige groene infrastructuur en een actieplan voor toekomstige ontwikkeling. Hierbij worden meerdere (beleids)sectoren meegenomen en is de identiteit van het landschap leidend. Net als het Vlaamse groenstructuurplan is de visie 'Renesse 2050; Onderscheid met het Landschap als Kwaliteit' multifunctioneel ingestoken met als uitgangspunt de kenmerken en potenties van de landschappen rond Renesse. Als aanvulling hierop omvat de voorliggende studie een analyse van de huidige situatie van de duinwatering in Renesse.

Een verschil met het groenstructuurplan van de Vlaamse kustgemeenten is dat de visies op Renesse 2050 niet door de gemeente zelf, maar wel in samenwerking met de gemeente zijn geschreven. In de sterk verstedelijkte Vlaamse kuststrook is weinig ruimte en moet creatief worden gezocht naar mogelijkheden voor groenstructuren (zoals kleine pocketparkjes in Blankenberge). In Nieuwpoort biedt herontwikkeling van infrastructuur (wegen, water) mogelijkheden hiervoor. Projectontwikkelaars worden gevraagd de openbare ruimte mee in te richten. Ook aanpassingen die inspelen op klimaatverandering, zoals het verminderen van de hoeveelheid verhard oppervlak, bieden mogelijkheden voor de ontwikkeling van groene infrastructuur. Het groenstructuurplan van de Vlaamse kustgemeenten verwijst naar plannen rond groenblauwe infrastructuur in de regio Nord-Pas de Calais (Frankrijk). Daar wordt bij de ontwikkeling van lokale groene infrastructuurelementen samenhang gezocht met groene infrastructuur op grotere schaalniveaus, vergelijkbaar met provinciale of robuuste ecologische verbindingzones in Nederland.

Groene infrastructuur in Norfolk

Norfolk County Council (Graafschap Norfolk) kan worden vergeleken met een provinciale overheid in Nederland en Vlaanderen. Het graafschap geeft financiële en organisatorische ondersteuning aan lokale projectontwikkelingsinitiatieven mits deze ecologische verbindingen ondersteunen die door het graafschap al gepland zijn. In en rond Wymondham is bijvoorbeeld gekeken hoe het investeren in lokale groenstructuren, bijvoorbeeld in de vallei van de rivier de Tiffey, kan bijdragen aan coherente regionale ecologische corridors. Norfolk County Council maakt hiervoor samen met een lokale stakeholdergroep een actieplan. Het beleid rond groene infrastructuur wordt in Norfolk getrokken door het graafschap. Het is veel meer geïnstitutionaliseerd dan in Nederland, met organisaties op het niveau van de regionale overheid (graafschap) tot aan lokaal niveau.

Net als in Norfolk zou ook in Renesse gekeken kunnen worden hoe door investeringen in groene infrastructuur behalve lokale ecologische en economische doelen ook ecologische doelen op het grotere (regionale) schaalniveau gesteund kunnen worden.

Nu wordt in Renesse het dorp deels omgeven door Natura 2000 gebied. In Wymondham is geen sprake van een groot Natura 2000 gebied, maar van een fijn netwerk van ecologische verbindingzones. Het principe blijft echter hetzelfde: bij lokale (her)ontwikkeling van woonwijken, bedrijven- en recreatieterreinen kan ontwikkeling van groene infrastructuur zodanig worden mee-ontwikkeld dat deze naast lokale doelen voor recreanten en bewoners ook bijdraagt aan ecologische doelen van omliggende natuurgebieden en de ruimere omgeving. Andersom zouden ontwikkelingen in (regionale) ecologische corridors of Natura 2000 gebieden zodanig kunnen worden vormgegeven dat ze nog sterker bijdragen aan de lokale identiteit en beleving. Beide vragen om goede afstemming tussen lokale en regionale stakeholders en overheden.

Meer weten? Neem contact op met:

Carla Grashof-Bokdam (clusterinitiatief PRiME-C)

Alterra, Wageningen Universiteit & Researchcentrum
T/M 0317 486090
E carla.grashof@wur.nl
W <http://prime-c.net/>
W <http://www.alterra.wur.nl/>
Postbus 47
6700 AA Wageningen

Marjan van Capelle (Masterplan Renesse)

KuiperCompagnons
T/M +31 (0)10 - 433 00 99
E mvancapelle@kuiper.nl
W <http://www.kuiper.nl>
Van Nelleweg 3042
3044 BC Rotterdam